

KORSİKA ve OSMANLI DEVLETİ

Kemal BEYDİLLİ*

XVIII. yüzyılda, Prusya elçisi Regin'in, "*Avrupa'nın en mâhir politikacıları burada çocuk gibi kalır*"¹ dediği İstanbul'a gizli ve açık kimlikleriyle gelip-giden ve çeşitli vazifeler üstlenen yabancı trafiği, ayrıca ele alınmayı bekleyen ilgi çekici konulardan biridir. Avrupa'daki gelişmelerle yakın ilgisi bulunan çoğunlukla gizli kimliklerle yapılan bu ziyaretler, rekabet içindeki elçiliklerin kuşku içinde peşlerine düştükleri esrarengiz tipler, bunların Bâbîâlî ile irtibatları ve Avrupa meselelerine Osmanlı devletinin taraf olmasını sağlamak amacı ile yaptıkları çeşitli teşebbüsler, yabancı elçi raporlarında iz bırakmakla beraber, Osmanlı kaynaklarında genelde pek yer tutmazlar. Bununla beraber, bu tür gizli misyon üstlenen *ajanların* izlerini sürmek ve bunları belirlemek yine de mümkün olabilmektedir. XII. Şarlı'nın zoraki müsafirliğinde, Rus ve İsveç ajanlarının faaliyetleri, Prusya Kralı II. Friedrich'in Avusturya ile giriştiği ve daha sonraları Fransız ve Rusya ile de sürdürmek zorunda kaldığı büyük mücadelesinde, Osmanlı devletini de kendi tarafına çekmeye çalışması anında ve adı geçen diğer devletlerin de bunu engellemek üzere İstanbul'da giriştikleri açık veya gizli faaliyetler, bu dönemde önemli bir siyasî trafik oluşturur. Prusya Kralı'nın 1721 başlarında İstanbul'a yolladığı Johannes Jurgowsky, iki devlet arasında ilişkilerin kurulması vazifesini gizlice üstlenmekte ve bu vazifesini gizlemek için "*at satın almaya gelen bir tüccar*" kimliğini kullanmaktaydı. Yine 1739 başlarında Hotin'e gelen Sattler, 1741'de Seewald veya Prusya Kralı adına çalıştığı ileri sürülen Ghisen adındaki Rum hekim, aynı gayeyi gizli kimlikler içinde takip etmekteydi.² Bunlar, özellikle rakip taraf olan Avusturya elçisi tarafından sıkı bir şekilde göz altında tutulmakta ve faaliyetleri akim bırakılmak için yakından izlenmekte, Bonneval örneğinde olduğu gibi

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

1 K. Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar. XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münâsebetleri*. İstanbul 1985, s. 78

2 K. Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*, s. 2 vd.; K. Beydilli, "İlk Prusya-Osmanlı Münâsebetleri Hakkında Bazı Kayıtlar ve Düzeltmeler. Jurgowsky - Sattler - Seewald" ("Einige Bemerkungen und Berichtigungen zur Frühgeschichte der preussisch-osmanischen Beziehungen"), *Serta Balcanica-Orientalia Monacensia*, Sonderband I, München 1981, s.219-231.

zehirletilerek ortadan kaldırmaya dahi teşebbüs edilebilmekteydi.³ Gizli vazifeler ile İstanbul'da zuhur eden, XII. Şarlı'nın Bender'den yolladığı adamı Gustav de Celsing, belki kralı adına bu konuda en ilgi çekici ve cesurca bir teşebbüsün sahibi oldu. Celsing, 1711 Eylül'ünde devrin nüfuzlü şahsiyeti olan Nevşehirli İbrahim Paşa aleyhine düzenlediği bir şikayetnâme-yi yeniçerileri aşarak, o sırada câmi'e girmekte olan III. Ahmed'e, tartaklanmak ve hapse atılmak bahasına vermeyi başarmıştı.⁴

Avrupa'daki din ve mezhep kavgaları yüzünden insanların takibata uğramaları ve nihayet yurtlarından topyekün sürülmeleri, Osmanlı başkentinde de izlerini bırakmış ve ilgi ile takib edilmiştir. Özellikle 1685'den itibaren Fransa'dan sürülmeye başlanan Hugenotların, Yahudileri örnek alarak, Osmanlı topraklarında da yerleşme planları yapmış oldukları bilinmektedir. 1717 sonlarında gelen De Rochefort'un, Bâbîâlî'ye teklif ettiği teknik eğitim hizmeti sunma projesinin altında bu gibi hedeflerin de bulunduğu bir gerçektir⁵ ve bunlara karşı Cizvit tarikatine mensub papasların İstanbul'da büyük bir mücadele verdikleri bilinmektedir.⁶ Müteferrika İbrahim Efendi ve Bonneval gibi muhtedilerin Avrupa ile ilişkilerde önemli roller üstlendikleri, bunların faaliyetleri ve kendileri ile ilişkiye giren yabancılardan anlaşılmaktadır. Nitekim aşağıda görüleceği gibi, Korsika adına gelen Kont Beaujeu ile Müteferrika ve Bonneval arasında ilişki bunun bir başka örneğini teşkil etmektedir.

İmparatorluk topraklarında Cizvit tarikatı ve sair Katolik misyonerlerinin giriştikleri yoğun faaliyetler, Katolik karşıtlarının giriştikleri etkinlikler ile çatışırken, Türkçe olarak devrin padişahına takdim edilmek üzere tanzim edildiği belirtilen, Fransızca ve Almancaya da tercüme edilerek, 1754 ve 1760'da Utrecht'de basılan bir risale⁷, Katolik ve Katolik karşıtlarının Osmanlı coğrafyası üzerinde sürdürdükleri etkinliklerine, Avrupa'daki *Aydınlanma* düşüncesinin dine bakış açısındaki reformist vasfının söylemini katar ve *Nuh'un gemisi* gibi her cinsden mahlûkun barındığı İstanbul'daki beşerî zemine yeni bir boyut kazandırır. Risale, XVIII. yüzyıl aydınlanmasının din konusundaki ana fikrini tüm açıklığı ile sergiler ve bunun Müslümanlığa da uygulanmasını ister. Burada, Müslümanlık batıl inancılı bir din olarak nitelendirilir ve Padişah'a dine reform, hatta dinin ortadan kaldırılmasında öncülük yapması önerilir. Hıristiyanlığı da

³ H. Benedikt, *Der Pascha-Graf Alexander von Bonneval, 1675-1747*. Graz-Köln 1959, s. 95-98.

⁴ A. N. Kurat- K. V. Zetterstéen, *Türkische Urkunden*, Uppsala-Leipzig, 1938, s.3, ayrıca bkz. K. Beydilli, "Ignatius Mouradgea D'Ohsson, (Muradcan Tosunyan), *Tarih Dergisi*, XXXIV, İstanbul 1984, s. 252, n. 35.

⁵ N. Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul 1978, s.46 vd. ve s. 552.

⁶ Zinkeisen, *Geschichte des osmanischen Reiches in Europa (GOR)*, V, 304

⁷ *Geheimer Vorschlag dem Türkischen Kayser Mahomet V. überreicht von Ali ben Abdallah Bacha zu Kairo. Aus dem Türkischen übersetzt. Utrecht 1760; Projet secret présenté à l'Empire Ottoman Mahomet V., Par Ali Ben Abdullah, Pacha de Caire. Traduit de Turc, Utrecht 1754.*

Müslümanlığı da gülünç bulur, ve Aydınlanmanın *Tabii Dini*'ne ait kitapların imparatorlukta yaşayan halkların dillerine tercüme edilmesini ister ve dinî kayıtlardan soyutlanmış *aydınlanmış* dünyanın yeni nizâmına istinad eden bir toplum oluşturulması istikametinde neler yapılması gerektiğini maddeler halinde dile getirir ve bunların gerçekleştirilmesini bekler.⁸

Gizli ajan kimlikleri ile yeraltı faaliyetleri sürdüren, özellikle hekim kılığına girerek ahali ve asker arasında dolaşan casus ve sabotajcılarının faaliyetleri, bu gizli kimlikli yabancı trafiğinin bir başka cephesini oluşturur. 1768 Rus savaşı başlarında, hekim kıyafetine bürünmüş olarak, ordunun konak yerlerindeki su depolarına zehir atan ve şifa vermek üzere davet olunurken kasıtlı öldürmeleri vazife edinen sahte hekim-ajanlar hakkında *Sefer Rûznâmeleri*'nde bazı kayıtlar yer almakta⁹, yine kılık değiştiren Cizvit papaslarının Hıristiyan halkı isyana teşvik ederken, Müslüman halkı da reform ve yenilikler aleyhine kışkırttıkları gözlenmektedir. Sürmekte olan Rus savaşı esnasında, yerli Hıristiyan ahalden Rusya için yardım paraları toplayan gizli örgütlerin oluşması ise, yabancı trafiği ile bağlantılı faaliyetler zincirine yeni ibretlik halkalar katar.¹⁰

Fransa kralının akrabasından Duc Montmorency Louxembourg'un sekreteri vasıtasıyla mektub gönderip, düşmanların tecavüze cesaret etmelerinin İslam askerinin zaafiyetinden kaynaklandığını bildirerek, bunların, "*tahsil-i fünüñ-ı harbiyye*"den habersiz olmalarını sebep olarak ileri sürmesi ve askerî teknik ve mühendislik ilimlerinin tahsili ile çağdaş bir kuvvet oluşturmak üzere hizmetini sunmak ve Fransadan bir miktar eğitmen subay getirerek, özellikle topçuluk üzerine eğitim verilmesini sağlamak istemesi (1784)¹¹, yüzyılın son çeyreğinde, özellikle Fransa'nın yardımlarıyla başlayacak olan ve gönderilen çok sayıdaki uzmanlarla artık açıklık kazanacak olan teknik alandaki eğitimin macera kokan ilk örneklerinden birini teşkil eder ve bu boyuttaki yabancı ilgisinin doğurduğu şüphe ve kayguların, özellikle devrin sadrıazamı Halil Hamid Paşa ve yine devrin kudretli siması Cezayirli Hasan Paşa arasındaki, dolayısıyla bunların temsil ettiği hizipler arasındaki zıddiyet ve sürtüşmelerin, üst kademelerdeki devlet yöneticileri arasında had safhaya ulaşmış olduğunu ve bu tür yabancılar ile ilişkiye geçen İshak Bey gibilerinin ise epey serüvenler yaşadıklarını da gözler önüne seren ayrıntılar içerir.¹² Yabancılarla olan ilişkilerin, başta Halil Hamid Paşa olmak

⁸ Almanca baskısının bir fotokopisi elimizde bulunan bu risale hakkında bkz. Zinkeisen, *GOR*, VI, 15-16.

⁹ *BOA. Kâmil kepeci, Âmedî Kalemî Odası*, Nr. 60/4. Bender muhafızı Sarızâde Mehmed Paşa'nın kapıkethüdası tarafından tutulan günlük., s.1-2.

¹⁰ *BOA. Kâmil kepeci, Âmedî Kalemî Odası*, Nr. 60/4, s.19.

¹¹ Bkz. *Cevdet Tarihi*, III, 85; N. Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, s.80.

¹² İshak Bey için şimdilik bkz. Mehmet Seyitdanlıoğlu, "Sultanzâde İshak Bey ve Başhoca İshak Efendi aynı Kişi midirler?", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, VI, 1-2, Aralık 1989, s. 219-228. İshak Bey ile de ilgili olarak, "*İngiliz Filosunun İstanbul Önerilerine Gelmesi ve İshak Bey*" ünvanlı bir çalışma tarafımızdan yayıma hazırlanmaktadır.

üzere¹³ bazı devlet adamlarına, artık Avrupa'da büyük bir yaygınlık kesbetmiş bulunan *masonluk* suçlamasını da beraberinde getirdiği ve meselâ, yine I. Abdülhamid ricâlinden Reisülküttap İsmail Râif Efendi ve Yenişehirli Nişancı Esseyyîd Osman Efendi gibi isimlerin açıkca mason olmakla itham edilmeleri,¹⁴ ve "*ekser ricâlin farmason mezhebini ihtiyâr eylediği*"¹⁵ gibi kayıtlar, bu devirdeki gizli yabancı trafiğine bulaşmanın bir başka ilgi çekici neticesi olarak dikkatleri çeker.

10 Nisan 1743'da İstanbul'a gelerek, faaliyet göstermeye başlayan ve Korsika Cumhuriyeti adına Osmanlı devlet adamları ile görüşmelerde bulunan Kont Beaujeu'nun hikâyesi, kendisini gözaltında tutan sair elçiler tarafından genelde bir maceraperest girişimleri olarak kabul edilmiş olsa da, Bonneval ve İbrahim Müteferrika ile görüşmesi, Sadriazam Hekimoğlu Ali Paşa ve Reisülküttap Koca Râgıb Efendi ile müzakerelerde bulunarak, Bâbîâlî ile Korsika adasını Osmanlı himayesine devredecek bir *önanlaşma* yapmış olması, kendisinin bu girişimlerini daha ciddi boyutlarda telakki etmek zaruretini ortaya koymaktadır. Devrin vak'anüvis tarihlerinde bu konu ile ilgili olarak bir kayıt bulunmamakta ve Hammer'in, pek önemsemediği anlaşılan küçük bir işareti dışında genel Osmanlı tarihlerinde de bir iz bırakmamakla beraber, Mustafa Kesbî'nin *İbretnüma-yı Devlet* isimli özel tarihinde¹⁶, Kont Beaujeu'nun bu faaliyeti ve yapmış olduğu teklifin ana maddelerine yer verilmiş bulunmaktadır. Kont Beaujeu ile Bâbîâlî arasında yapılan *önanlaşma* metni, zamanın İstanbul'daki Avusturya elçisi Penckler tarafından ele geçirilmiş olduğundan *Viyana Devlet Arşivi*'nde mahfuzdur. Bu metni H. Benedikt ortaya çıkartmış ve Korsika'nın o sıralardaki iç karışıklığı ve siyasî durumu ve Kont Beaujeu'nun Bâbîâlî'ye yaptığı bu başvurusu ile ilgili bir araştırma kaleme almıştır. Konunun tek literatürü olması hasebiyle Benedikt'in bu araştırmasının tercümesi aşağıda verilmiştir. Elyazması olarak iki nüsha halinde bulunan ve henüz basılmamış olan Kesbî'nin eserinde yer alan bu konu ile ilgili kayıtlar da ortaya çıkartılarak, Türk okuyucu ve araştırmacıların dikkatine sunulmak üzere bu çalışmaya ilave edilmiştir.

Kont Beaujeu, 1743 Nisan'ında İstanbul'a vardığında, içinde bulunduğu geminin İzmir'den İstanbul'a doğru yol alırken, Midilli yakınlarında kayalara çarpması neticesinde bir deniz kazası geçirmiş, bindiği kayık alabora olduğundan, yanında bulunan ada yöneticileri tarafından kendisine verilen kimlik, gerekli

¹³ Bkz. *Anonim Rûzmerre*, TTK. Kütb. Ty. No.58, v.28; Uzunçarşılı, "Halil Hamid Paşa", *Türkiyat Dergisi*, V; F. von Diez, *Wesentliche Betrachtungen*, Halle-Berlin, 1813, s.303, n.1.

¹⁴ Bkz. Şu anda müellifi tesbit edilemeyen *Tarih*, İst. Üni. Ty. No. 5945, v. 178b-179b.

¹⁵ Bkz. Ahmed Resmî, *Hülasatü'l-i'tibâr*, İstanbul 1286, s.98. Eserin Almanca tercümesi. Diez, *aynu eser*, s.303. *Farmasonluk mezhebi* hakkında bkz. *Nuri Tarihi*, İst. Üni. Kütb. Ty. No. 5996, v.31a-31b.

¹⁶ Mustafa Kesbî, *İbretnüma-yı Devlet*. Tahlil ve Tenkidli Metin. Hazırlayan. Ahmet Öğreten. Prof. Dr. Kemal Beydilli danışmanlığında hazırlanan basılmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1996.

mektuplar ve ruhsatname denize düşerek kaybolmuştur. İstanbul'daki ilk günleri, kendisini İzmir'den beri sıkı bir takib altında tutmakta olan Fransız elçisi Castellane'ın hanesine zoraki ziyaret ve sorgulanma sıkıntıları içinde geçmiş, gerekli evrak ve belgelerin zâyi olmasının yarattığı şüphe ve zorluklara rağmen, Müteferrika, Bonneval ve Hollanda elçisi Calkoen'in yardımları ile Bâbîâlî tarafından kabul edilmiş, görüşmelere alınmış ve nihayet Korsika'nın Osmanlı himayesine alınmasını içeren bir *önanlaşma* metninin ortaya çıkmasında başarılı olmuştur. Keshbî'deki kayıt, Beaujeu'nun getirdiği teklif ile ilgili olması bakımından, Benedikt'in bulunduğu *önanlaşma* metnini tamamlar niteliktedir. Buradaki kayda göre, Beaujeu Bâbîâlî'ye, adanın himaye altına alınması teklifini getirmektedir. Bu teklifin gerekçesi olarak ileri sürülen, "*Pâdişâhı adâlet-güzîn-i âl-i Osmân'ın meşhûd-ı âlemiyân olan adâlet ve şevkat ü merhamet ü nasfet ve hisâl-ı hamide-i sâ'irelerinin fikr ü mülâhazası ve himâyelerinin arzusu min-tarafî'l-lâhi te'âlâ Korsika Cezîresi ahâlîlerinin derûnlarına ilhâh olunmağla*" kaydını, dolayısıyla, Osmanlı idaresinin *istimâlet politikasının*,¹⁷ adil ve tek kelime ile özetlemek icab ederse *reâyâ-perver* vasfı ile tanımlayacağımız kimliğinin herkes tarafından bilinmekte olduğundan ötürü, himaye altına alınmak isteğinin Korsika halkının kalplerinde ilâhî bir ilham olarak doğduğuna işaret edilmekte olmasını, safca ve sadedil bir yaklaşım olarak değerlendirmekten ziyade, Osmanlı idaresini üstün kılan ve ona mümeyyiz kimliğini veren özelliklerinin, geçen asırdan beri süregelen bütün askerî mağlubiyet ve iç karışıklıklar ve klasik düzendeki büyük bozulmaya rağmen, XVIII. yüzyılın ortalarında hâlâ canlı bir şekilde yaşamakta olduğunu gözler önüne sermekte olan değerli bir tesbit olarak kabul etmeliyiz.

Beaujeu'nun tekliflerine göre, adanın en müstahkem ve önemli kalesi olan Bonafazio, şehir ve limanıyla beraber Osmanlı idaresine terk edilecek, burada gerekli istihkamlar, cami ve mescidler inşa edilebilecek, islâm hukuku geçerli olacak ve ticaret ve sair işlere gerekli düzen getirilecek, idarî işlerin görülmesi için kadı ve askerî idareciler atanacaktır. Şehir ahalisinin Osmanlı himayesinde bulunmalarına rağmen Korsika vatandaşı sayımları hususunda ortaya çıkan uzlaşmazlıktan ötürü, bu konunun halli ileriye talik edilmiştir. Ahaliye mal, mülk masuniyeti ve dinlerini serbestce icra edebilme güvencesi verilecek; idarî kadrolar ve askerî kuvvetler için mevcut binalar yetersiz kalacak olursa, yenilerinin inşasına girişilebilecek, iâşe için gerekli zahire ve sair malzemeler, adadaki rayic fiatlar ile satın alınacaktı. Müslüman tüccar, "*en fazla müsadeye mazhar tüccar*" konumunda olacak, dolayısıyla sair milletlerin tüccarlarına tercih edilecek ve gümrük vergilerinde indirimle tâbi olacaklardı. Osmanlı bayrağı taşıyan gemiler, adanın her tarafında hüsnükabul görecektir ve istedikleri gibi dolaşıp, limanlardan her türlü ihtiyaçlarını karşılayabileceklerdi. Savaş esnasında, Osmanlı gemilerine gerek denizde gerekse karada yardımcı olunacaktı. Korsika tebeası ve

¹⁷ Bkz. Mücteba İlgürel, "İstimalet", *DİA*.

tüccarlarının işlerini görmek ve Korsika'yı temsil etmek üzere ise İstanbul'da bir *kapıkethüdası* bulunacaktı.

Beaujeu'nun adanın coğrafi konumu ve boyutları ile ilgili olarak verdiği bilgiler, yapılan teklifleri tamamlayıcı mahiyettedir ve daha evvelki tarihlerde adada bir Türk korumacılığına işaret eden beyanları ise ilgi çekicidir. Ancak, bunlar hakkında daha fazla birşey söylemek mümkün değildir. Bununla kastedilen, Garbocakları tarafından bu bölgelerde girişilen, kısa süreli ele geçirme veya işgal hareketleri olmalıdır. Nitekim, Muhib Efendi, *Fransa Sefaretnâmesi*'nde, Nisa'yı ziyaret ettiğinde (1809), burasının Sardinya'ya ait olduğu zamanlarda Tunuslu korsanlar tarafından ele geçirilerek, yağma ve tahrib edildiği hakkında hâlâ yaşamakta olan rivayetlerin kendisine aktarıldığını kayd etmektedir.¹⁸ Böyle olmakla beraber, Beaujeu'nun, ada üzerinde daha önceki tarihlerde bir Osmanlı hakimiyetinin söz konusu olduğuna dair olan beyanlarını, kasdı aşmakta olduğundan tereddüd ile karşılamak icâb edecektir. Hattâ, bu kısımdaki ifadesinin karışıklığını dikkate alacak olursak, bu anlamda bir yanlış anlamamanın Kesbî'den de kaynaklanmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Metni Benedikt tarafından ortaya çıkartılan *önanlaşma*'dan ise daha ayrıntılı bilgiler elde etmek mümkün olmaktadır. Buna göre, yukarıda belirtilenler dışında *önanlaşma*'da ayrıca şu hususlar yer almaktaydı: Himayeye alınması karşılığı olmak üzere Korsika Bâbîâlî'ye senede 100 kese vergi ödeyecek ve bu verginin ilk yarısı Bonafazio'nun tesliminden altı ay sonra tediye edilecek, mütebakisi ise diğer altı ayın hitamında ödenecektir. Adada yerleşecek idarî ve askerî kadroların ve 1200 kişiden oluşacak askerî kuvvetlerin giderleri için de ayrıca senede 100 keselik bir ödemede bulunulacaktır. Türk askerlerinin muhtemel insan kaybı, ada ahalisinden telâfi edilecek, savaş halinde talep edildiğinde Korsika kuvvetlerinden de istifade edilecektir. Korsika tüccar gemileri Türk limanlarına gelebilecekler ve limanlarda bunlar için konsolosluklar açılacaktır. Müslümanlara ait adli işler kadılar, ada halkı için mahalli mahkemeler ve iki tarafı ilgilendiren davalar için de eşit üyeli karma mahkemeler vazifelendirileceklerdir. Osmanlı tebeası olan herkes adanın istediği tarafına yerleşebilecek, mal ve mülk edinebilecek, tarım ve ticaret ile iştilgal edebilecektir. Bâbîâlî, Korsikalılara, korumacılığı altında bulunan Dubrovniklilere davrandığı gibi davranacaktır. Ceneviz veya Bâbîâlî'ye dost olmayan bir milletin elinde bulunan Korsikalı bir esir, Türk tebeası olan birinin eline geçecek olursa, bu Bâbîâlî'ye teslim edilecek ve keza Bâbîâlî elinde bulunan Korsikalıları serbest bırakılacaktır.

Beaujeu ile yapılan *önanlaşma*'nın 21. ve son maddesi Garbocakları ile ilgilidir. Buna göre, Korsika, Bâbîâlî'nin arzusu istikametinde Afrika'daki eyaletlerinden olan Tunus, Trablus ve Cezayir ile de bir ittifaka gidecekti.

¹⁸ Muhib Efendi, *Büyük Sefaretnâme*, İst. Üni. Kütb. TY. 6086, v.163a.

Beaujeu, *önanlaşma*'nın tasdikini kolaylaştıracak bir önşart olarak, harb malzemesi ile ilgili bazı ihtiyaçların karşılanmasını da ayrıca rica yollu dile getirmekteydi. Buna göre Bâbîâlî, 15.000 tüfek, 15.000 kılıç veya yatağan, 20 top, 20 obüs, 30.000 kilo barut, 3000 gülle, 3000 humbara ve çakmaklı tüfeklere kurşun dökmek için 15.000 kilo kalay teslim edecek ve ayrıca ada ekonomisini canlandırmak için 1000 keselik bir yardımda bulunacaktı.

Beaujeu, 10 Eylül'de İstanbul'dan ayrılmış, 21 Ekim'de Tunus'a varmış ve 15 Kasım'da Tunus Bey ile Korsika'yı ve hatta, İstanbul'da 4 Haziran'da yapılan bir toplantıda Müteferrika İbrahim Efendi'nin ileri sürdüğü teklife uygun olarak, Sardinya'yı da içine alan ve bu iki adayı müştereken Bâbîâlî'nin himayesine sokan bir anlaşmaya imza atmıştır. Beaujeu, Eylül sonunda bir Hollanda tüccar gemisine binmiş olarak Tunus'dan Liverno'ya geldi. Bu sefer kendisini Comte de la Vague kimliğiyle ve bir Prusyalı olarak tanıtmaktaydı. Karantinaya alınmasına karşı koyduğunda, zorla bir sandala bindirilerek nezaret altında içkaleye getirildi ve burada -şayiye göre Karl Emanuel III'ün talebi üzerine- tek başına bir hücreye konuldu. 5 Temmuz 1746'da hapisde iken öldü.

Korsika, 1300'den beri, Piza hakimiyetinin yerine geçen Ceneviz'in elinde bulunmakla beraber, bu ismî bir hakimiyetten öteye geçememekte ve Korsika'da devamlı bir huzursuzluk ve ayaklanma hali hüküm sürmekteydi. 1729'da başlayan büyük isyan Korsika'yı, Benedikt'in de aşağıdaki makalesinde takib edileceği üzere, adanın asıl sahibi olan Ceneviz yanında, Alman ve İspanyol taçlarını başında taşıyan imparator VI. Karl'ı, Fransa, İngiltere, ve aynı zamanda, Habsburg mülkünü babası VI. Karl'ın ölümüyle tevarüs eden Maria Theresia'nın eşi olarak Alman imparatorluk taçını da giyecek olan Toskana Büyükdüğü Franz'ın, dolayısıyla Avusturya'nın da karıştığı karışık bir mücadelenin odağı haline getirdi ve ayaklanmalar, 12 Nisan 1738'de Theodor von Neuhoff'un kral olarak seçilmesi ile yeni bir safhaya intikal etti. Neuhoff, Fransız kuvvetlerini Ceneviz'e karşı kullanılmak üzere adaya davet etmiş, ancak burada fazla tutunamamış ve aynı senenin Kasım'ında kaçmak sorunda kalmıştır. Bununla beraber, İngilizlerin de yardımıyla mücadelesine devam ettiğinden, kendisine karşı kullanılmak üzere bu sefer Ceneviz Fransız kuvvetlerini adaya çağırmıştır. Neuhoff 1743'de tekrar bir teşebbüsde bulunarak adaya dönüş yapmış ve başarılı olamayarak bu sefer kesin olarak adayı terk ederek, kendisini desteklemiş olan İngiltere'ye sığınmıştır. Adanın Osmanlı hakimiyetine sokulmak istenmesi, 1743 senesinin işte bu karışık ortamında gündeme gelmiş bulunuyordu. 1755'de patlayan yeni ve büyük bir başka isyan Pasquale Paoli önderliğinde başarı ile sürdürülmüştür. Nihayet 1768'de Ceneviz, pek fazla sahiplenemediği bu adayı Fransa'ya satar. Korsikalı vatanperverler Fransızlara karşı direnirler. Paoli 1769'da İngiltere'ye kaçır, 1789 Büyük Fransız İhtilâli esnasında İngilizlerin yardımlarıyla tekrar geriye döner. Ancak, bu sefer ada İngilizlerin eline geçer ve 1796'da ise tekrar Fransa'ya iade edilir.

Böyle bir istikrarsız ortamda Korsika'nın, Osmanlı himayesine sokulması girişimlerinin ne derecelerde gerçekçi bir politika olduğu ve başarı şansı sorgulanmaya muhtacdır. "*Bâbîâlî, Korsika'yı himayesine alacak vasıtalara sahip olabilsen, ada böyle bir müdahaleye müsait bir durumdaydı. Ne İngilizler ne de İspanyol-Sicilyateyn ve Fransız Bourbonları, böyle bir sebep yüzünden Bâbîâlî ile olan iyi münasebetlerini tehlikeye sokmak istemezlerdi. Bununla beraber, Bâbîâlî'nin Korsika üzerindeki himayesinin getireceği faydalar, Türkler'in değil Garbocakları'nın lehine olacaktı. Garbocakları, harb esnasında gizli bir müttefik gibi İngilizler'den silah yardımı gördü. Yalnızca Cezayir, altısı 80 toplu olmak üzere 25 taneden fazla korsan gemisine sahibdi. Cenevizliler, Garbocakları ile savaş halinde olduklarından Fransız bayrağı ile seyretmek zorundaydılar ve bu yüzden de Fransa'nın hayırhahına mahkum olmuşlardı. Garbocakları'na karşı hiçbir deniz gücü savaşa girmeyi göze almazdı ve Toskana ve Maria Theresia için Korsika üzerinde bir Türk hakimiyeti bir Fransız hakimiyetine tercih edilirdi", diyen Benedikt, XVIII. yüzyıl Avrupa tarihi üzerinde uzmanlaşmış bir tarihçi olarak, böyle bir girişimi gerçekleşme ihtimali yüksek olarak görmektedir. Osmanlı devleti'nin Avusturya ve Rusya ile sürdürdüğü savaşlarına 1739 Belgrad Antlaşması ile bir son verdiği ve 1768 senesine gelinceye kadar Avrupa istikametinde herhangi bir silahlı mücadeleye kalkışmamış olduğu bilinmektedir. 1740'da başlayan Avusturya Veraset Savaşları, Maria Theresia karşısında özellikle Prusya Kralı II. Friedrich'in giriştiği mücadele, 1756 Hubertusburg Barışı'na kadar, Avrupa'yı, Rusya ve Fransa'nın da iştirak ettiği, İngiltere'nin de Prusya'yı desteklediği bir büyük savaşa sürüklemiş idi. Bu savaş süresince, Bâbîâlî, tarafların kendi yanlarına çekmeyi amaçladıkları bir konuma kavuşmuş ve cephelede sıkışan Prusya'nın Osmanlı devleti ile siyasi münasebetler kurma teşebbüslerine ve nihayet Avusturya ve Rusya'ya karşı bir ittifak yapılması tekliflerinin hedefi olmuş idi. 1736-39 arasında devam etmiş bulunan üç yıllık Avusturya ve Rus savaşının yaralarını sarmaya çalışan ve bir müddet sonra Doğu'da İran ile de bir savaş hali (1743-46) yaşayacak olan Osmanlı devleti¹⁹, Avrupa'daki büyük kargaşanın kendisine sunduğu müsait durumdan istifade etmeğe kalkışmamayı daha akıllı bir politika olarak görmekteydi. Bu tedbirli siyasete, III. Mustafa'nın karşı fikre meyyâl olmasına rağmen, özellikle Koca Râgıp Paşa'nın sadareti esnasında (1757-63) sıkı bir şekilde uyuldu ve böylece, Prusya ile ittifak edilerek, Avusturya ve Rusya'dan son savaşların toprak kayıplarının telâfisi, ciddi olarak düşünölmekten öteye geçemedi.²⁰ Bununla beraber, Avrupa'daki karışık durumdan istifade etmek isteyenler de eksik değildi. Avusturya'ya karşı Osmanlı devletinin İsveç ve Prusya'ya yaklaştırmaya çalışan Bonneval'in başını çektiği, içlerinde, Beaujeu ile görüşmelere iştirak eden İbrahim Mütefferrika ve 1722'de babasına refakaten Paris'de ve 1733 bizzat elçi olarak İsveç'de ve 1741-42'de Paris'de bulunmuş olan Mehmed Said Efendi'nin ve karşı*

¹⁹ Bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, VI, 303.

²⁰ Bkz. K. Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*.

fikirde olan Şeyhülislam Pîrîzâde Mehmed Efendi'nin rakibi olduğu bildirilen Rumeli Kazaskeri Es'ad Efendi'nin de bulunduğu grup, Protestanların Katoliklerden daha az fanatik olduklarını ve Katoliklere karşı Türkler kadar amansız bir mücadele içinde buldukları tezini işleyerek, Bâbîâlf'yi İsveç ve Prusya ile ortak bir politikada tutmak için faaliyet göstermekteydiler.²¹ Nitekim Osmanlı devleti ile İsveç arasında 1740 yılında yapılan ittifak böyle bir açılımın neticesi olmuştur.²² Beaujeu ile yapılan *önanlaşma*'yı, Avrupa'daki karışıklıklardan istifade etme hususunda çeşitli görüşlerin ve hiziplerin çatıştığı ve devlet ricali arasında ciddi tereddüdlerin yaşandığı bu dönemin değişken politikalarının bir neticesi olarak değerlendirmek ve tatbik kabiliyeti olmayan bir niyet ve teşebbüs olarak kabul etmek herhalde doğru olacaktır.

Hülasa, XVIII. yüzyıl, özellikle bu yüzyılın son yarısı, Osmanlı devletinin kadîm komşularından Lehistan'ın bir dizi bölünmeler neticesinde Avrupa haritasından tamamen silinmesi (1795) ve aynı şekilde Venedik'in 1797'de ortadan kaldırılması, Kırım'ın Rusların eline geçmesinin (1783) doğurduğu büyük sarsıntıların yaşanması, Fransa'nın kolaylıkla Mısır'ı ele geçirmesine şahid olunması (1798) ve bu münasebetle ilk İngiliz, Rus ve Sicilyateyn ittifaklarının oluşturulması (Ocak 1799) gibi iç ve dış politikada, Karlofça (1699) ile başlayan yüzyılın ilk yarısındakilerden hiç de aşağı kalmayacak derecelerde büyük gelişmelerinin yaşandığı bir devir olmuştur. Korsika'nın Osmanlı himayesine alınmak istenmesi gibi bir teşebbüs, bu yüzyılın gözardı edilmiş ayrıntıları içinde muhakkakki ilgi çekici bir yer tutar. Ancak, XV. yüzyılda Otranto'ya çıkarak (1480) Güney İtalya'ya ayak basan Osmanlı kuvvetlerinin, İtalya üzerindeki o devirde gerçekleştirilen büyük fetih harekâtını hatırlatırcasına, bu yüzyılın sonunda, 1799'da Osmanlı kuvvetlerinin, müttefiki Rusya ile beraber, o zamanki adıyla *Venedik Denizi*'nde yer alan, başta Korfu olmak üzere sair adaları ele geçirmeleri ve burada Osmanlı devletine bağlı bir adalar cumhuriyeti meydana getirmeleri;²³ Türk kuvvetlerinin Otranto ve Brindizi'yi zapt ederek, Napoli'ye kadar uzanan başarılı bir askerî harekâtda bulunmaları ve adı geçen bu şehirleri Fransız işgalinden kurtarmaları, hatta, Fransızlar yüzünden kaçmış ve Sicilya'ya sığınmış bulunan Napoli kralının, bu fetihler neticesi olarak, tekrar memleketine dönerek tahtına oturmasına yardımcı olmaları²⁴, dolayısıyla üçyüz senelik bir aradan sonra Güney İtalya'da tekrar bir Türk askerî varlığının yaşanmış olması gibi örneklerin, XVIII. yüzyılı, unutulmuş ayrıntıları içinde imparatorluğun en gizemli yüzyılı haline getirdiğine şüphe yoktur.

21 K. Beydili, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*, s. 13-14.

22 Bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, V/I, 294

23 Bkz. Uzunçarşılı, "Arşiv Vesikalarına Göre Yedi Ada Cumhuriyeti", *Bellekten*, 1/3-4 (111937), 627-639; Karal, "Yunan Adalarının Fransızlar Tarafından İşgali ve Osmanlı-Rus Münasebâtı, 1797-1798", *Tarih Dergisi*, I (1937), 100-125.

24 Bu konu hakkında şimdilik bkz. Zinkeisen, *GOR*, VII, 88.

-I-

KESBÎ'NİN KAYDI

Korsika Cezîresi Cumhûru tarafından Devlet-i Aliyye'ye gelen Komes Apoje²⁵ nâm efrencin takrîri tercemesidir.

Pâdişâhî adâlet-güzîn-i âl-i Osman'ın meşhûd-ı âlemiyân olan adâlet ve şevkat ü merhamet ü nasfet ve hisâl-ı hamide-i sâ'irelerinin fikr ü mülâhazası ve himâyelerinin arzusu min-terafî'l-lâhî te'âlâ Korsika Cezîresi ahâlîlerinin derûnlarına ilhâh olunmağla, cumhûr-ı merkûmun fî-mâ-beynehüm ittifâk u ittihâd-ı umûm ile karâr-dâde olan mevâdd-ı maksûd ve matlûbları hâk-pây-ı Devlet-i aliyye'ye arz u ifâde olunmak için bu dâ'ileri cümlelerin re'yi ile intihâb u ihtiyâr olunup hâk-pây-ı devlete gönderildim. Ve lâkin süvâr olduğum sefine Midillü kurbunda kazâya uğrayup, zî-kıymet emvâl ü eşyâm ve yedîme verilen i'timâdnâme ve ruhsatnâme ve şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerine ve vekîl-i mutlak hazretlerine olan nâmeler ve senedât-ı sâ'ire ki, cezîrede ser-ricâl-i cumhûr ve vekîl-i umûr ve tavâ'if-i askeriyenin re'isi *Luka Evrano* nâm Markopo'nun ve ser-rehâbîn olup İllirya Komesi²⁶ ve Piskoposu *Bojfo Alyano*'nun ve re'âyâ vekîli *Avisyo Eşnik* ve tavâ'if-i askeriyenin marşali ve cumhûrun büyük kaçırlı *Bojfo Marnik* ve ser-süvâriyân *Antonyo Talinik* ve cumhûrun ser-kâtibi olanın isimleriyle müzmâ ve mühürleriyle memhûr idi, cümle gark oldu. Şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerine olan nâmede kemâl-i ta'zîm ve tevâzu' birle Korsika Cumhûru himâye-i girân-behâ-yı pâdişâhânelerin niyâz-mend olmuşlar idi. Vekîl-i mutlakın mektûbunda mevâdd-ı himâye ve Ceneviz ile olan keyfiyyet tahrîr olunmuş idi. Ve bu dâ'ilerine verdikleri i'timâd ve vekâlet kâğıdları bâlâda mezkûr ricâlden gayrı cümle kılâ' zâbitleri ve elviye beyleri taraflarından ki cumhûr bu cümleden ibâretidir, imzâ olunup mühürlenmiş idi. Mazmûnunda bu dâ'ileri Devlet-i aliyye'nin ricâliyle cumhûr-ı merkûmun aduvlerinden himâyesi zımında akd ettiğim ve kabûl ve karâr verdiğim mevâdd-ı şurût ne ise cumhûr tarafından kabûl olunup tasdîk ve te'kid edeceklerini ta'ahhüd eylemişler idi. Sefinenin hâlet-i ıztırâbında senedât-ı merkûmeyi ba'zı haffî ve zî-kıymet şeylerim ile ma'an bir kîseye koyup ümîd-i selâmet ile kayığa atladım. Telâtum-ı bahrden kayık dahi eşyâm ile gark olup, lehül-hamd kendim sâhil-i selâmete çıkdım. Ve eğerçi asıl senedât bu vechile zâyî' oldu ve lâkin cümle mevâdd suretleri mektûben mahfûzdur. Mûrad-ı Devlet-i aliyyeleri buyurulur ise, müceddeden i'timâd kâğıdları ve senedler ve denkleri getürdirim ki, ânlar dâ'ileriyle olan mükâlemeyi ve karâr-dâde olan mevâddı cumhûr cânibinden tasdîk ve te'kid ederler.

Mâdde-i evvel: Korsika Cumhûru ve başbuğlarının sâ'ir himâye-i Devlet-i aliyye'ye dâhil tavâ'if-i Nasârâ'ya kıyâs ile Devlet-i aliyye'nin himâye-i mutlakası

²⁵ Kont Beaujeu.

²⁶ Kontu.

matlûb ve makbûlleridir. Ve müzâkere ve mükâleme birle cizye-i maktû'aya ne vechile karâr verilür ise ol vechile edâsını ta'ahhüd ederler.

İkinci mâdde: Cumhûr-ı merkûm cezîrede vâkı' metîn ve müzeyyen Bonfasiyo²⁷ nâm şehri limânla ma'an Devlet-i aliyye'ye temlîk ü teslîm eder. Limân-ı merkûm Avrupa'da vâkı' memdûh ve mu'teber limânlarındanır. Metîn ve müstahkem ve her vechile emîn ve vâsi' limândır. Tâ kim Devlet-i aliyye ol mahalde hisârlar ve cevâmî' ve mesâcid binâ' edüp, şe'â'ir-i İslâmî icrâ edeler ve evâmîr-i ticârât ve mu'âmelâta nizâm vereler. Umûr-ı hâriciyye ve dîniyyeyi kü'yet için hâkimler ve zâbitler nasb ü ta'yîn edüp, şer'âtı icrâ edeler ve keyfe-mâ-yeşâdan mutasarrıf olalar.

Üçüncü mâdde: Şehr-i mezbûr vech-i meşrûh üzere Devlet-i aliyye'nin zabt-tasarıfuna â'id ola ve lâkin ahâlîsi kemâ-fi'l-evvel cumhûr re'âyâlarından ma'dûd ola. Emvâl ü emlaklerine mutasarrıflar olup, mu'tâd-ı kadîmleri üzere âyînlerini ve tavr u tarzlarını icrâyâ mümâna'at olunmayup, sâ'ir cezîre ahâlî ve re'âyâları misillü olalar ve bunların keyfiyyeti mükâlemede, şehr-i merkûm Devlet-i aliyye'ye â'id olmak şartı mâddesinde tafsîl oluna.

Dördüncü mâdde: Cumhûr-ı merkûm câmi' ve mesâcid binâ'sı mühimmâtını ve şehre hâkim ve zâbit olanlara lâzım sarây lar binâ'sı mühimmâtını ve askerî ve levendâtın süknâsına lâzım gelen binâ'lar mühimmâtını tedârük ü tehyi'e eder, eğer hâlâ mevcûd olan ebniye ve mesâkin münâsib görülmez ise.

Beşinci mâdde: Ehl-i İslâm zâbit ve neferâtına lâzım gelen zâd ü zehâ'ir ve esbâb ü eşyâ'-yı lâzıme kifâyet mertebede cumhûr tarafından tedârük ü tehyi'e oluna ve miyân-ı ahâlî-i cezîrede cârî narh üzere fûruht oluna.

Altıncı mâdde: Emr-i ticâret şurût u kuyûdiyle sûrete ifrâğ oluna ve ehl-i İslâm tüccârı milel-i sâ'ire tüccârına tercîh oluna. Ve Devlet-i aliyye tâcirlerinin cezîre-i merkûme iskelelerine getürdükleri ve alup götürdükleri emti'adan alınan gümrük milel-i sâ'irenin veregeldikleri gümrükden noksân ola.

Yedinci mâdde: Osmânlu bayrağıyla cezîreye gelen seffîneler cezîre-i merkûmede vâkı' iskelelerin her kangısına yanaşmak murâd ederler ise, hüsn-i mu'âmele birle kabûl olunalar ve diledikleri vech üzere bey' ü şîrâ edeler. Ve eğer bir kavm ile ceng ü cidâlleri vâkı' olsa gerek limânlarda ve gerek limânlardan hâric mahallerde ve kara ile deryâ ile cumhûr tarafından Devlet-i aliyye seffînelerine imdâd u i'ânetde sarf-ı miknet oluna.

Sekizinci mâdde: Korsika Cumhûru'nun düvel ve cemâhir-i sâ'ire misillü Âstâne-i sa'âdet'de murahhas vekîli ikâmet ede ve merkûmûna kıyâs ile iktizâ eden iskelelerde konsolosları buluna ki, cumhûra tâbi' tüccârın ve re'âyâ vü berâyânın temşiyet-i umûrlarına ve âsûdeliklerine nezâret edeler.

27 Bonifacio.

Ahvâl-i cezîre: Korsika Akdeniz'de bir cezîredir. Otuzdokuz derece arz-ı şimâlî ve kırkiki derece arz-ı şimâlî ve otuz ve otuziki tûl dereceleri miyânında vâkı', şimâlden cenûba mümted tûlânî bir cezîredir. Cânib-i cenûbîsinde Sardinye Cezîresi vâkı' olmuştur. Cânib-i şimâlînde karada Ceneviz Cumhûru yerleri vâkı'dır. Cezîrenin tûli cânib-i cenûbda Bonfasiyo nâm mahalden cânib-i şimâlde vâkı' Korşom²⁸ nâm mahalle varınca dört yüzseksen İtalya milidir.²⁹ Arz-ı cezîre ikiyüzon mildir³⁰ ve bu mahal cânib-i garbda Galir³¹ nâm mahalden cânib-i şarkda vâkı' Oryano³² nâm göle varınca mâbeynde vâkı' mesâfedir.

Yüzaltmışbir senesi³³, bundan akdem Korsika Cumhûru Devlet-i aliyye'ye mürâca'at eyledikleri ve Der-i devlet'e âdem ve kağıd gönderdikleri ve Devlet-i aliyye'den kendülerine i'ânet olunduğu ba'dehû yine yüzotuzbir senesi³⁴, bundan akdem ya'nâ pinyiğirmibes³⁵ târihi esnâsında cezîre-i merkûme ahâlîsi Devlet-i aliyye'den ıstımdâd ve donanma ta'yîn olunup, cezîrede Korte³⁶ ve Kalvi³⁷ ve Ayason³⁸ nâm üç pâre şehir Devlet-i aliyye tarafından zabt olunmuş idi, deyü hâlâ cezîre ahâlîsi beyninde mütevâtırdır deyü, Komis-i merkûm nakl eder.

-II-

KORSİKA VE TÜRKLER*

von Heinrich Benedikt

VI. Karl'ın Avusturya memleketlerini ve İspanya monarşisini içeren büyük ünvanları içinde aynı zamanda *Korsika Kralı* ünvanı de yer alırdı. Tacı uzun zamanlardır sadece isminin süsleri arasında yer alan bu ada, imparatorluk

28 Corse Burnu.

29 Bonifacio ve Corse Burnu arasındaki mesafe, kuzeyden güneye 185 km. dir.

30 Adanın genişliği 85 km. dir.

31 cânib-i şarkda olacak, Aléria

32 dolayısıyla cânib-i garbda olacak, Orchino Burnu

33 1748 (!?). Kesbî'deki kaydın bu kısmı ifade yönünden berrak değildir ve ancak verdiği bu tarihin binli seneler olarak kabul edilmesi halinde, kronolojik mantık tesis edilebilmektedir. Beaujeu, 1743'de geldiğine göre, bu tarihin 1061 (1651) olarak düzeltilmesi gerekir.

34 1719 (!).

35 1616 (!?).

36 Corse.

37 Calvi

38 Ajaccio

* Bu makale "Corsica und die Türkei" adı altında, "Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung" (LXIII, Graz-Köln, 1955) dergisinde yayımlanmıştır. Aynı makaleye, müellifin, *Der Pascha-Graf Alexander von Bonneval, 1675-1747* (Graz-Köln, 1959) ünvanlı eserinde de aynen yer verilmiştir. (s.160-169).

politikasının görüş alanına, 1729'da alevlenen Korsika ayaklanmasını bastırmak üzere Ceneviz Cumhuriyeti'nin yardım istemesi ile girdi. O zaman başlayan ve kırk sene sürecek olan bu bağımsızlık savaşını³⁹ Alfieri, "*Korsikalıların İlyada'sı*" olarak adlandırır. Meseleye sakin ve soğuk kanlı bakanlar için ise bu, ada sâkinlerinin arazi ve davar meseleleri ve kilise vakıfları yüzünden yaptıkları bir çatışma, isyancı önderlerinin kendi aralarında bıçak ve çakmaklı tüfeklerle sürdürdükleri bir mücadele ve aynı zamanda büyük devletler arasındaki bir güç denemesidir. Adadaki bu karışıklığı Farnese ve Medici hanedanlarının mirasına sıçrama tahtası olarak bakan Madrid'den isyancılar para ve silah yardımı aldılar. Başkaca yardımlar Fransa'dan geldi. İsyancıları itaate alamıyacak kadar zayıf olan Ceneviz imparatora başvurdu. İmparator, 1731'de Albay Carl Franz Freiherr von Wachtendonck'u Milano kuvvetlerinden oluşan 3600 kişilik bir kuvvet ile adaya yolladı ve ertesi sene bu kuvvetler Prens Ludwig von Württemberg kumandasında 11.000 kişiye yükseltildi. Boyuneğdirme, isyancı önderlerinin Don Carlos'un İtalya'ya geleceği beklentileri yüzünden sürümcemede kaldı. İmparator kuvvetlerinin askerî harekâtı 10 mayıs 1732'de Corte'de yapılan bir uzlaşma ile sona erdi. Buna göre, muhalif kesim Ceneviz'e tâbi olurken, adanın himaye altına alındığına işaret etmek üzere, burada bir imparatorluk mahkemesi oluşturulması öngörülmekteydi. Ekim'de adadaki hiziplerin önderleri VI. Karl'a ve Prens Eugen'e Korsika'nın idaresini üstlenmelerini teklif ettiler.⁴⁰

İmparatorluk tarafından yapılan müdahale, Şark Kumpanyası'nın ilgası bahasına 16 Mart 1731'de Saint James sarayı ile yeniden oluşturulan dostluğun bir sonucu idi. İspanya Veraset Savaşları'nda Septe ve Puerto Mahon'u kazanan İngiltere Akdeniz'de üstünlüğü ele geçirdi. Minorka'dan hareketle İngiliz filosu Toulon'u kontrol etmekteydi ve Fransızların korkudolu bakışları ezeli düşmanın göğüslerine silah doğrultabileceği bir başka yer olan Korsika adasına çevrilmekteydi. Akdeniz'deki bu üssü ele geçirmek Versailles'ın hedefi oldu. İngiltere ve Fransa'nın arzuladıkları, adanın hükümranlığında ziyade San Fiorenzo körfezinin ele geçirilmesi idi. Amerikan İstiklâl savaşında Minorka kaybedildiğinden, 1768'den beri Fransanın elinde bulunan Korsika İngilizler için eskisinden daha fazla ele geçirilmek istenen bir yer oldu. Nelson, kendisine iki fırkateyn ve San

³⁹ André Le Glay, *Une mission delicate. Le cas d'un ambassadeur gênois a Florence (1743); Revue d'histoire diplomatique* 11 (1897), 541-564; *Theodore de Neuhoff, roi de Corse*. Monaco 1907; *La Corse pendant la guerre de la Succession d'Autriche*. Monaco 1912; A. Frh. v. Engelhardt, *Der König von Korsika*. München 1925; G. Volpe, *Storia della Corsica italiana*, Milano 1939; M. Monterisi, *Storia di Corsica*, Milano 1939; B. Brunelli, *Corsi contro Francesi nei dispacci dei Consoli Veneti*. Milano 1941; D. Izzo, *I prodromi della cessione della Corsica (1727-1789)*, Napoli 1941; Carlo Baudi di Vesme, *La politica mediterranea inglese nelle relazioni degli inviati italiani a Londra durante la cosiddetta "Guerra di Successione d'Autricia"*; Torino 1952. *Bulletin de la Société des Sciences historiques et naturelles de la Corse*.

⁴⁰ *Feldzüge des Prinzen Eugen*. 18. Bd. Wien 1891. İmparatorluğun Korsika'da sürdürdüğü seferlerle ilgili olarak bkz.s.165-352. Oswald Redlich, *Das Werden einer Grossmacht. Österreich von 1700 bis 1740*. 2. ve 3. baskı Viyana 1942, s.273 vd.

Fiorenzo körfezi verilecek olsa, Toulon'dan veya Marsilya'dan hiçbir geminin çıkışına izin vermiyeceğini temin etmekteydi.

İmparatorluk kuvvetleri 1733 senesi Haziran ortalarında adayı boşalttılar ve hemen ertesi sene isyan burada yeniden patladı. İspanya'nın savaş hazırlıkları ve bunun İtalya'da imparatorluğun elindeki yerleri hedef alabileceği ve Korsika'daki isyanın desteklenmesine yönelik olabileceğine dair olan kaygular, Viyana sarayını, İngiliz elçisi Robinson ve Londra'daki elçi Graf Phillipp Kinsky vasıtasıyla Britanya hükümeti ile irtibata geçmeye sevketti. 1 Şubat 1733'de *Nalkıran* lakabıyla anılan August öldü ve Lehistan meselesi, Fransa, İspanya ve Sardinya'nın imparatorluk topraklarını çığneyerek İtalya'ya saldırdıkları bir savaş halini aldı. Bu savaşta İngiltere tarafsız kaldı. İmparatorluk kıtalarından istifade etmek söz konusu olamadığından, San Fiorenzo körfezinde Fransız bayrağının dalgalanmasını önlemek için başka vasıtalarla başvurmak gerekiyordu. İşe karışmış olarak müşkil durumda kalmaktan kaçınmak amacı ile İngilizler bu vazifeyi Theodor von Neuhoff adında bir ajana havale ettiler.⁴¹ Von Neuhoff bir İngiliz gemisi ile yola çıktı ve 12 mart 1736'de, 12 İngiliz topu, 4000 tüfek, 3000 çift ayakkabı, 3000 çuval hububat, yeterince mühimmat ve altın dolu bir sandık ile Aleria'da karaya çıktı ve kral ilan edildi. Para kaynağını gizlemek amacı ile İngiliz altınlarını Livorna'da bozdurarak, *zechinler* ve İspanyol *piasterleri* ile değiştirdi. Korsika'nın macera kralı olan I. Theodor'un büründüğü esrar perdesinin arkasında İngiltere'nin olduğuna işaret edenlerin ilki Cenova'daki Fransız elçisi Duc de Saint-Agnan oldu. Neuhoff'un varışından evvel bir İngiliz gemisinin Korsika etrafında dolaştığı ve limanları gözden geçirdiği yine bu elçi tarafından ortaya çıkarıldı.⁴²

⁴¹ Theodor von Neuhoff, 24/25 Ağustos 1694'de Köln'de doğdu ve 11 Aralık 1756'da İngiltere'de öldü. Orléans düşesi Elisabeth Charlotte'nin sarayında yetişti. Birçok maceralardan sonra 1732'de Floransa'da imparatorluk maslahatgüzarı oldu. Savaşlar sebebiyle Tunus'a geldi ve buradan ayaklanma halinde bulunan Korsikalılar ile irtibata geçti. 12 mart 1736'da Korsika kıyılarına ayak bastı. Giyimi, tavırları, konuşma yeteneği ve özellikle beraberinde getirdiği silah ve mühimmat sayesinde, kendisini kral olarak seçti. (15 nisan 1736). Ceneviz ile sürdürülen savaşta başarı kazanamadığı gibi Korsika'ya da ayak da uyduramadı. Kasım ayında da adayı terk etti. Müteakip yıllarda, kendisine destek verenlerinin yardımları ile beyhude yere krallığını tekrar ele geçirmek için uğraştı. 1738'de Ceneviz, kendisine karşı Fransız kuvvetlerini adaya çağırdı. 1743'de adayı tekrar ele geçirmek için yaptığı son bir teşebbüsten sonra İngiltere'ye kaçtı. Burada, Sardinya elçisinin çevirdiği entrikalar neticesinde borçları yüzünden hapse düştü (1749). İngiliz başbakanı Walpole'nin topladığı îâne ile haptiden kurtuldu. Borçlarını ödemekle beraber, bir müddet sonra tamamen sıkıntılara gark olmuş bir vaziyette hayata veda etti. (Çevirenin notu).

⁴² İmparatorluk elçisi Oratio Guicciardi'den VI. Karl'a. Ceneviz, 14, 21, 28 Nisan, 3, 26 Mayıs 1736. St. A. ; André Le Glay, Theodor von Neuhoff'un hayat hikayesini yazmıştır. Bununla beraber bu hayat hikayesinde aydınlanmaya muhtac bazı karanlık noktalar vardır. Bu husus için Lothringen Hausarchiv, Karton 190, Nr. 174 St. A'da bulunan ve Lothringen Herseki Franz Stephan'ın da bu konuya duyduğu ilgiyi sergileyen bazı notlar, hayatının ilk devrelerine ışık saçabilir.

Theodor'un taç giymesinden birkaç hafta sonra Floransa'da, Korsika'da kendisi için çalışacak bir oluşum vücuda getirmek isteyen Toskana veliahdı Franz Stephan von Lothringen ile irtibatta olduğu için Fransız elçisi Lorenzi tarafından takib edilmekte olan bir kişi ortaya çıktı. Bu zat kendisini Kont Humbert Beaujeu de la Salle adıyla tanıtmaktaydı. Beaujeu'lar kadîm zâdegân ailelerinden biridir. Humbert I. Sire de Beaujeu, Hugo Capet'in çağdaşıdır. Vaftiz ismi ailenin eski şubelerinde sıkca ortaya çıkmakla beraber, bu şube çokdandır inkiraza uğramıştır ve La Salle şubesine dair şecere listelerinde herhangi bir işaret yoktur.⁴³ Humbert Beaujeu bol keseden yaşamaktaydı. Korsika sebebiyle Sinzendorf'tan talimatlar almakta ve Viyana'ya desteler dolusu raporlar yollamaktaydı. Anlaşıldığı kadarıyla Sinzendorf ve Herzog von Lothringen hesabına çalışmaktaydı. 1736 sonunda Viyana'daydı. 23 Aralık öğleden sonra saat üçde, Korsika taçını kendisi için sağlamak isteyen Herzog ile bir görüşmesi vardı. Franz Stephan [Herzog von Lothringen] kayınpederine [VI. Karl] karşı mutlak bir gizlilik talep etmekteydi. *"İmparatorun bu girişimden haberi olmasını kesinlikle istemiyorum. Onun işleri kendisini ilgilendirir, benimkiler ise beni"*. Herzog, Beaujeu'ya ihtiyacı olacak herşeyin kahyası ve Khevenhüller'in tabiri ile vekilharçı olan Baron François Joseph Toussaint⁴⁴ ve Graf Heinrich Hyacinth von Nay-Richecourt vasıtasıyla eline geçmesini sağlayacaktı. Herzog, Beaujeu'yu kralnaibi yapmayı vaad etmekte ve bu amaç için yapacağı harcamalar hakkında kendisinden hesap sormayacağını bildirmekteydi. Görüşmelere Pressburg'da devam edildi. Cenova'daki Fransız elçisi kendisine verilen talimat doğrultusunda, Fransız gizli servisinin vasıtasıyla öğrendiği herşeyi Cenevizlilere aktardı. Elçi, Beaujeu hakkında şu bilgileri edinmişti: Beaujeu bir marangozun oğlu idi. İlahiyat tahsil etmiş, bir tarikata girmiş, tarikat cüppesini bir tarafa atmış, Avignon'da evlenmiş, karısını yüz üstü bırakmış, Maraşal de Coigny hizmetine girmiş, ordudan kaçmış, imparatorluk ordusunun Korsika'daki seferine iştirak etmiş idi. Prenz Eugen kendisini Korsikalılar ile görüşmelerle vazifelendirmiş ve Beaujeu Prens'in emrine Venedik'deki bir bankaya 80.000 filorin yatırmış ve bunun üzerine 1737 Mart'ında, *"İtalya'da bulunan Alman birliklerinin hizmetleri karşılığı olan ödeneğin verilmesi için"* bir tasdikname almıştır. Kendisine 2000 dukalık bir nakdî mükâfat bahsedilmiştir. Beaujeu, bu parayı herkese göstermekten haz duyduğu gümüş sofrta takımı ve sair lüks eşyaya sarfetmiştir. 15000 florinini ise Floransa'ya göndermiştir.⁴⁵

⁴³ Louis Moreri, *Le grand dictionnaire historique*, 1740; De la Chenaye-Desbois et Badier, *Dictionnaire de la noblesse*, 12 (1843).

⁴⁴ Theophil Tromballa, *Franz Stephan von Lothringen und sein Kreis*. Doktora çalışması. (Lhotsky-Benedikt) 1954; Franz Stephan 1739'da Büyükdükalık'a kısa bir ziyarette bulunmuştu. Ferdinand Hirsch, Leopold II. als Grossherzog von Toskana. *Hist. Zeitschr.* 40 Bd.

⁴⁵ Lorenzi'den Chauvelin'e, Florenz, 12, 19, 26 Mayıs, 16 Haziran 1736; Champedon'dan Amelot'a, Cenova 5 Mart, 11, 18 nisan 1737; Memoria di tutto ciò che è stato fatto dal Signor Conte Umberto di Beaujeu, ministro de'Corsi dal anno 1736 sino al presente 1744, in

Cenova'daki imparatorluk elçisi olan Kont Guicciardi, buradaki Fransız meslekdaşına Herzog'un Korsika'ya dair olan niyetlerini yalanladı. Eğer Herzog'un böyle bir niyeti varsa, o da sırf adanın Sicilyateyn Kralı'nın eline düşmesini önlemeye matuf idi. Adanın Sicilyateyn'in eline geçmesi halinde Toskana'ya çok yaklaşacak ve böylece Livorna'nın ticareti tehlikeye girecekti. Eğer İngilizler Madrid'i uyarmamış ve yabancı bir gücün orada yerleşmesine karşı çıkacaklarını beyan etmemiş olmasalardı, bu ada çoktan İspanya veya Napoli'nin eline geçmiş olacaktı.⁴⁶

Herzog von Lothringen Beaujeu ile olan görüşmelerini Sinzendorf'u dışlayarak sürdürdü. Beaujeu muhtemelen bunun emriyle ve İspanya gizli servisinin hizmetinde olduğu töhmetiyle tutuklandı, bütün mallarına, parası ve evrâkına el kondu. Beaujeu, ancak imparator VI. Karl'ın ölümünden sonra [1740] tekrar hürriyetine kavuştu.

12 Temmuz 1737 tarihli Versailles anlaşması uyarınca XV. Louis ve patlayan Türk savaşı ile meşgul olan imparator, Korsika'nın daima Ceneviz'e tâbi olması hususunda mutabık kaldılar.⁴⁷ Kasım'da Fransızlar Ceneviz ile yaptıkları ayrı bir antlaşma ile askerî müdahale hakkını elde ettiler. Fransızların bu girişimi, Korsika'yı Theodor'un idaresinde kalmasını arzu eden İngilizleri harekete geçirdi.

Theodor, dokuz aylık bir ikametden sonra 1736 Kasım'ı içinde krallığını terk etti. Veda beyânâmesinde, generalliğe yükselttiği ve Marki ünvanı verdiği Giacinto Pauli ve Luigi Ciafferi'yi nâib olarak ilân etti.⁴⁸ Bir müddet Liverno ve Florenz'de kaldı -Toskana, Korsika ayaklanmasının bir üssü olma durumunu devam ettirmekteydi⁴⁹ - ve daha sonra Hollanda'ya gitti. Burada gemiler kiraladı. 60 bronz top, binlerce Prusya yapımı tüfek ve sair savaş malzemeleri tedarik etti. Zeytinyağ, şarap, yün, bal ve mercanla ödenen bu malzeme sevkiyatı, eğer hizip kavgalarıyla hiçbir iş yapamıyacak hale gelmeselerdi, Korsikalıların zaferini temin edebilirdi.⁵⁰

Corsica, Vienna, Francoforte, Londra, Amburgo, venezia, Constantinopoli e Tunis. St. A. Genua (Le Glay'e göre, La Politique de la Retirade au XVIII e siècle). Beaujeu de la salle. *Revue d' дипломатique* 12 (1898), s. 257-269, 419-426; Prens Eugen'in saray çevresini de içine alan bir çalışma için bkz. H. L. Mikoletzky, Die grosse Anleihe von 1706. *Mitt. d. österr. Staatsarchiv*, VII, 268 vd.

46 Amelot'tan Campedon'a, 5 Mart 1737; Campedon'dan Amelot'a, 18 nisan. Corr. de Gênes, Arch. du Ministère des aff. étr. (Le Glay).

47 Copie de la Convention entre l'Empereur et le Roy Très Chrétien par rapport à l'Isle de Corse. Akten aus Lothr. Hausarchiv, Karton 182, nr. 41 St.A.

48 Proclame di Theodor Primo Re di Corsica prima della sua partenza. Beil. z. Guicciardi'nin raporu, 29 Kasım 1736.

49 Doran, *Mann and Manns at the Court of Florence founded on the letters of Horace Mann to Horace Walpole*. London 1876. Sir Horace Mann 1737'den beri vazife gördüğü Floransa'daki elçiliğin idaresini, 1748 elçi olarak üstlenmiştir.

50 Copie di Lettera scritta da Livorno, 15 Kasım 1736. Beil. z. Guicciardi'nin raporu, 29 Kasım 1736 ve 21 Ocak, 14 Şubat 1737 tarihli raporları.

12 Şubat 1738'de general Comte de Boissieux 3000 kişi ile Bastia ve San Fiorenzo'ya çıktı, arkadan 7000 kişi daha geldi. Bartenstein, Viyana'daki Ceneviz elçisine imparatorun, Korsika'nın Ceneviz Cumhuriyeti elinde kalmasına dair olan arzusunu ilettiler. Ancak Saint James sarayı niyetlerini gizlemek için, herhangi bir garantiye yanaşmamakta ve türlü bahaneler ileri sürmektedir. İngiltere için en iyi garanti, Korsika'nın kendi elinde olması idi. İsyancılar Fransızların üstünlüğünü tanıdılar ve Ceneviz'e karşı kanlarının son damgasına kadar savaşacaklarına dair söz verdiler. Fleury, kayıtsız şartsız bir teslimiyet talep etmekteydi.⁵¹ Tam Korsikalıların dört rehine verdikleri bir sırada, asker ve mühimmat ile birlikte Theodor çıkageldi. Bu gelişme sayesinde isyancılar, Yüzbaşı Schimidt kumandasındaki - her iki tarafta da harekatı Alman subayları yönetmekteydi- 40 kişilik bir Ceneviz birliğine karşı küçük bir askeri başarı kazandılar. Kilisenin önde gelenleri daha önce halkı birlik ve beraberliğe çağırılmış ve çarpışmalara son verilmesi hususunda yemine davet etmişti.⁵² Bir Fransız kadırgası Puerto Mahon'dan gelen altı İngiliz gemisine rastladığında, İngilizler ateş açtılar ve Fransız gemisini hasarını gidermek üzere Sassari tarafına kaçmaya mecbur ettiler. Selam atışına cevap verilmemesinin İngiliz ateşine yol açtığı tahmin edilmekteydi.⁵³

Theodor, Hollanda'dan dört müsellahtan tüccar gemisine doldurulmuş olarak getirdiği zengin savaş malzemelerine rağmen, karaya çıkmaya cüret etmedi. Üstelik, Boissieux 30 Ekim 1738'de onun için bir tutuklama emri çıkarttı. Burada Theodor'un sekiz gün içinde hâlâ adayı terk etmemesi halinde, barış şartlarının geçersiz olacağı ve sahip oldukları mal ve mülkleri dahil olmak üzere isyancılara karşı savaşın tekrar başlayacağı duyurulmaktaydı. Bu gibileri evlerinde barındıranların, evleri yerle bir edilecek, ev sahipleri ve çevrede oturanların tümü vatan haini olarak cezalandırılacak ve Theodor veya onun taraftarları ile temasda bulunan herkes aynı cezaya çarptırılacaktı.⁵⁴ Fransızlar işi ciddiye aldılar. İsyancıların arkasında yer alan yabancı gücü sindirmek amacı ile yeniden savaşa giriştiler. Bu, dağ geçitlerindeki fundalıklarda pusuya yatan köylülere karşı sürdürülen övünç getirmeyen bir savaş oldu.⁵⁵ 1738'de dört tabur asker 22 tane tek yelkenli sandal ile Antibes'den gemi ile yola çıkartıldığında, bunlardan ikisi İsola Rossa ve Torre della Mortella arasındaki kayalıklarda akamete uğradı. 150 asker karaya ulaşarak hayatlarını kurtardı ve burada silah ve elbiseleri yağmalanmış olarak, fidye karşılığında Boissieux'a teslim edildiler. Sandallar yakıldı. Sair kayıklar fırtınadan Livorno'ya sürüklendiler ve subay ve erat burada imparatorluk kumandanlığı tarafından ağırlandı. Bu sıralarda isyancılar Napoli tarafından da destek gördüler.⁵⁶

⁵¹ Cardinal de Fleury, Issy 11 Ekim 1738. beil. z. Guicciardi'nin raporu, 27 Kasım

⁵² Guicciardi, 16 Mayıs, 22 Temmuz, 24 Ekim 1737

⁵³ 4 Eylül 1738

⁵⁴ Conte di Boissieux'nun beyannamesi, Bastia 30 Ekim 1738.

⁵⁵ Guicciardi, 5 Şubat, 25 Mart 1739.

⁵⁶ 29 Ocak 1739.

Seve seve kurtulmaya hazır olduğu halde, elinde kalmaya mecbur edilen Korsika hakkında Ceneviz'de bir söz edilecek olsa, bu sanki Hindistan ötelерinde yer alan bir ada imiş gibi büyük bir ilgisizlikle karşılanmaktaydı. Hükümet yalnızca, isyancılar yüzünden şimdiye kadar 25 milyon *lira* sarf edilmiş olduğundan şikayet etmekte ve Fransız işgali ile zedelenen hükümlerlik hukukunu umursamazlıkla içine sindirmekteydi.⁵⁷

Korsika'da, ölen Boissieux'nun halefi olan Marquis de Maillebois, ilk başarısını Haziran 1739'da Balagna vilayetinin silahsızlandırılmasıyla elde etti. Bereketli zeytinlikleri ve ekini ve yaklaşan hasat mevsimi ile bu dağlık bölge köylülerini bu başarıdan ziyade başeğmeye sevkeden, evlerinin ateşe verilip kül haline getirileceği ve mahsulün ellerinden alınacağı kaygusu idi. Cenevizlilere hiç değinmemiş olan bir beyanname ile genel af ilan eden Maillebois, Temmuz içinde tüm adada barışı sağlamayı başardı. Asilerin önderlerinden 27'si Napoli tacına bağlı Elbe adasındaki Porto Longone limanına sevk edildi. Sürgünler, Real Corso Alayı'nın⁵⁸ oluşturulduğu Napoli'ye gittiler. Bu alayda Giacinto Paoli üstteğmen rütbesi ile vazife aldı ve bu sürgün esnasında ondört yaşındaki oğlu Pasqual aynı alaya bayrakdar olarak alındı. Pekçok Korsikalı Fransız hizmetine girdi. Pekçokları Roma ve Toskana hesabına çalıştı. Korsika artık Fransa'nın korumacılığı ve ebedî himayesi altında idi. Maillebois, Cenevizlilerin Fransız işgali altında bulunan kalelere girmelerini yasakladı. Cenevizlilerin elinde kalan yerlerden de uzaklaştırılmaları amacını gütmekteydi.⁵⁹

1740 Mart'ında Toskana'daki kuvvetlerin kumandanı olan Wachtendonck, dört Napoli kalyonu ve bir harb gemisinin muhtemelen Korsika'yı hedef alan bir harekât için techiz edilmiş olduğu haberini aldı. Wachtendonck casusluk için yolladığı, muteber hürriyet mücadelecilerinden Propst von Pieve di Ciccavo vasıtasıyla, Napoli'de V. Philipp'in oğluna hediye ettiği İspanyol kıtaları ve iltica eden muhaliflerden oluşan bir tabur ile Korsika'dan Fransızların atılmasına hazırlanıldığını öğrendi.⁶⁰

VI. Karl, Milano Valisi Graf Traun vasıtasıyla Wachtendonck'a, üç tabur ve üç Grenadbölüğü ile harekâta hazır olmasını bildirdi. Bu emir, efradın Kasım'dan beri ödenmeyen maaşları ve subayların yine bu sebepten ötürü ağır bir borç içinde düşmüş olmalarına rağmen yerine getirildi. Fransızlar, adanın diğer yarısı olan Antibes, Toulon ve Marseille'e bakan kısımlarıyla yetinirken, Wachtendonck, Toskana karşısındaki doğu sahilini işgal mıntıkası olarak tesbit etti. İmparator, Ceneviz Cumhuriyeti'ne daha 31 Temmuz tarihli olarak yolladığı ve kendi yazısıyla hazırladığı bir mektupda, hisleri daha fazla tahrik etmemek için Korsikalılardan vergilerin çok munsifane bir şekilde tahsil edilmesini tavsiye

⁵⁷ 22 Mayıs 1738.

⁵⁸ 11, 25 Haziran, 18 Temmuz.

⁵⁹ 3 Aralık 1739.

⁶⁰ Wachtendonck'dan İmparator'a, Livorno, 7, 28 mart 1740. Toskana, St. a. Raporları.

ediyordu. Wachtendonck, Fransızların elinde perişan olup, fakr u zarurete düşen ve bu yüzden ödenmesi geçikmiş vergilerin büyük bir çaresizlik patlaması ve yeni bir ayaklanma endişesi göze alınmadan toplanmasına imkan görmediği yerleşim birimleri hakkında bilgiler vermekteydi. Cumhuriyet'in en akli başında olanlarından biri sayılan Marki Brignole, Wachtendonck'u ziyaret ederek, ona içinde bulunulan durumu izah etmiş ve Cumhuriyet'in, genel bir af ilanını, sürgündekilerin geri dönmelerini sağlamak ve ileride askerî mevcudu bir piyade bölüğü ve 100 hafif süvari ile kısıtlamayı içeren tasavvurlarını dile getirmiştir. İmparator ve Fransa Kralı da aynı sayıda kuvvet bulunduracak ve adanın ebediyet Ceneviz'e ait olduğunu ikrâr edeceklerdi. Ceneviz, yaşlı Marki Spinola'yı büyük bir muhabbete mazhar olduğu Korsika'ya Genelkomiser olarak yolladı.⁶¹ Ceneviz, imparatorluk garnizonununun ihtiyaçlarına katkıda bulunmayı tekeffül etti. Wachtendonck, Maillebois'e imparatorluk emrini tebliğ etti. Maillebois, emrin içeriğine girmeden ve daha sonra da herhangi bir irtibata geçmeden, yalnızca bunu almış olduğunu teyid etti.⁶² İmparatorun ölümü harekâtın tahakkukunu engelledi. Her ne kadar bu mesele Toskana için de önemliyse de ve kocasını da [Herzog von Lothringen] çok ilgilendirmekteyse de, Maria Theresia, içinde bulunduğu sorunlar yüzünden Korsika meselesi ile ilgilenemedi.

Avusturya Veraset Savaşları'nın başlarında Toskana'nın mâlî durumu o kadar bozulmuştu ki, Toskana Büyükdükü gümüş ve sair kıymetli eşyalarını saraya mensub iki memurun gözetiminde ve altı denk içinde iki kalyona yüklenmiş olarak Ceneviz'e yolladı ve rehine bırakılan bu eşyalar karşılığı, Giambattista Spionola ve bununla ortak olan bir Fransız bankerden %4 faiz karşılığında 800.000 *livres* gibi mutevazı bir meblağı borç olarak aldı. Palazzo Pitti'deki konferans salonunda bulunan gümüş yazı takımının bile rehin bırakılması zorunlu oldu ve yerine kalaydan yapılmış olanı kondu.⁶³ Rehin bırakılan bu gümüşleri, babasının ölümünden sonra Maria Theresia tarafından tekrar hürriyetine kavuşturulan Humbert Beaujeu de la Salle ele geçirmek istedi. O, imparator seçimi esnasında Frankfurt Sarayı'nda bulunmaktaydı ve kendine para yardımında da bulunduğu söylenen Belle-Isle tarafından kabul edilmişti. El konulan mülklerine tekrar sahip olabilmek için çalışıyor, bu yönde kendi ve bir ticaret şirketi adına gerekli adımları atacağını Cenova'ya yazıyor ve Theodor von Neuhoff'un arkasında yer alan ve Korsikalılardan oluşan iki bölük teşkil ederek, bunları Grosseto'ya naklettiren Büyükdükü, kendisine para yardımında bulunması için ikaz ediyordu.⁶⁴ Maraşal de Belle-Isle'e yazdığı bir mektubda, "*Büyük Dük'ün esâmisini silmeyi*" hayatta erişmek istediği yegane amac olarak gösteriyordu.

61 19 Ağustos 1740

62 Wachtendonck'tan Guicciardi'ye, 14 Ağustos

63 Jonville'den Amelot'a, Cenova 7 Haziran 1741, Corrp. de Florence (Le Glay, *la politique de la Retirade*).

64 Corresp. de Gênes, Année 1740.

Korsika ile ilgili projeleri ile saraydan saraya koşuyordu. Fikrine göre, Korsika'yı her isteyenin idaresi altına sokmakdan daha kolay bir iş yoktu. Nitekim aynı şeyi Theodor, İngiltere ve Hollanda'daki Yahudi tâcirlerin yardımıyla yapmıştı. Adayı, Cumberland Dükü'ne teklif etmek üzere, Londra'daki Hannover temsilcisine başvurdu ve Walpole ve Carteret ile görüştü. Saint James sarayındaki Fransız elçisi du Bussy ise adı geçen bu ikisine, Fransa'nın hiçbir şart altında Korsika'da herhangi bir yabancı gücün yerleşmesine tahammül etmeyeceğini açıkladı. Neuhoﬀ'un izinde yürüyen Beaujeu, Hamburg'da Şarap ve Zeytinyağ ile iştigal edecek başarısız bir ticaret şirketi denemesi yaptı. Bu iş fiasko ile sonuçlandığında, Korsikalı dostlarının kendisini beklemekte oldukları Venedik'e yöneldi ve az veya çok hemen hepsi Ceneviz ile dostluk ilişkisi içinde olan Hristiyan devletler yerine Sultan'a yönelinmesini tavsiye etti.

Venedik hizmetinde bulunan Korsika menşeli bir subay Beaujeu'ya isyancıların önderleri tarafından hazırlanmış bir ruhsatname getirerek teslim etti ve Beaujeu bununla 1742 Aralık ayı sonunda İstanbul'a doğru yola çıktı.

Adada barışın sağlandığına kanaat getiren Maillebois 1741'de askerlerini Fransaya geri gönderdi. Ertesi sene savaş durumu Carteret'e açıkca kralının ajanlarının kullanılmasına imkan verdi. 1743 Ocak'ında Neuhoﬀ, Livorno önlerinde *Revenger* isimli gemide, Toskona'daki imparatorluk kuvvetleri kumandanı ve niyâbet meclisi başkanı olan General Freiherr von Breitwitz ve nâzır Richecort ve İngiltere konsolosu Goldworthy ile krallık topraklarına çıkışı ile ilgili olarak ilân edilecek olan beyanname hakkında mutabakata vardı. Bu görüşmede Toskona'da oluşturulan iki Korsika bölüğünün askerî harekâta iştirakleri de gündeme geldi. İngiliz gemileri, Balagna'daki muhalifler ile Theodor'un karaya çıkış imkanlarını görüşmek üzere Isola Rossa'da haberciler çıkarttı. Kral kıyıya ayak basdıysa da, içeriye doğru ilerlemeye cesaret edemedi. Gemide kendisini destekleyen isyancı önderleri ile görüşmeler yaptı ve Livorna'ya geri döndü. Korsikalılar, kendisini ancak, bir müstahkem mevki e line geçirmesi ve yeterli kuvvetler ve savaş malzemelerine sahip olması halinde desteklemek istemekteydiler. İngilizler ise, Ajaccio körfezinde tamir için bulunan *S. Isidoro* isimli bir İspanyol gemisinin, düşman e line geçmesin diye kaptanı tarafından ateşe verilmesinden başka bir başarı elde edemediler. İsyancılar Calvi civarındaki bir kuleyi ellerine geçirdiler ve böylece Theodor'un getirmiş olduğu malzemelerin büyük bir rahatlıkla karaya çıkartılmasını temin etmiş oldular.⁶⁵

Theodor, Siena yakınlarında iki gün boyunca gizlendi ve Floransa'da Beitwitz'i ziyaret etti ve ona İngilizlerin yetersiz yardımlarından ötürü sızlandı.⁶⁶

⁶⁵ Lisoni'den Ulfeld'e, Floransa 29 Ocak; 12, 26 Şubat; 12, 19 Mart 1743, St. A.

⁶⁶ İmparatorluk konsolosu Carlo Antonio Giannelli'den Ulfeld'e, 22 nisan. Livorno'dan gelen raporlar, St. A.

Daha sonra bir İngiliz gemisi kendisini Puerto Mahon'a getirdi ve orada Hollanda ve İngiltere'den gönderilecek olan yardımları beklemeye koyuldu.

Fransız ve İspanyol filosu Cap Siena yakınlarında, Puerto Mahon ile olan irtibatını kesmek amacı ile Amiral Matthiew'in karşısına çıktı ve Britanya filusunun sığınmak üzere Vado'ya doğru çekilmeye mecbur etti.⁶⁷ Carteret'in azli, kayırması Matthiew'i de beraberinde götürdü ve Newcastle Korsika ile ilgili planın uygulanmasından vaz geçti. İngilizlerin buraya yerleşme denemelerinin başarısızlığa uğramasında en etkili olan husus, çıkartma askerlerinden tamamen yoksun ve Korsikalıların kelleyi koltuğa almakta aciz ve isteksiz olmalarıdır.

1742 Kasım'ında Richecourt Toskana'nın tarafsızlığını ilan etti.⁶⁸ Savaşın sona ermesinden biraz önce küçük bir imparatorluk birliği, Sardinya kıtalarıyla da birleşmiş olarak Korsika'ya gönderildi. Bunlar Aachen barışından sonra geriye çekildiler.

Her zaman güvenilir olmasa da, Türk tarihi için tükenmez bir define olan Joseph von Hammer, Fransız hizmetindeki Korsika doğumlu bir albayın 1536'da Sadriazam'a IX. Karl ve Katharina Medici'den musaddak mektublar getirdiğini ve Osmanlı filosu ile Korsika'yı ele geçirmeye davet ettiğini, Divan'ın böyle bir teklife yanaşmadığını ve benzeri bir teklifin ise 1743'de tekrar gündeme geldiğini kayd eder. "*Kral Theodor'un mutemeti olan maceraperest Beaujeu, Korsika'nın Bâbiâli'ye vergi verir bir statü ile bağlanmasını taahhüd ederse de Bonneval tarafından desteklenmez*".⁶⁹ Böylece maruf şarkıyıcının Beaujeu'nun vazifesini pek önemsemeden geçiştirdiği anlaşılmaktadır. Oysa, Bâbiâli'yi böyle bir plan için kazanma ve bir *önantlaşma* yapma hususunda Beaujeu gerçekten başarılı olmuştur. Korsika tarihi araştırmacısı André Lu Glay, Beaujeu'nun şahsiyeti ve faaliyetlerini incelemiş olduğundan, bu şahıs hakkında iyi bilgilendirilmiş durumdayız. Bununla beraber yapılan önantlaşma metnini Cenova, Floransa ve Paris arşivlerinde bulamamıştır.⁷⁰ Bu metin Viyana Devlet Arşivi'ndedir.⁷¹

Bu *önantlaşma* teklifinde Korsika Cumhuriyeti'nin murahhas elçisi Graf von Beaujeu, adanın, "*yüce Osmanlı Babialisi'nin üstün koruyucu kanatları altına alınmasını rica etmekteydi*". Cumhuriyet bu tâbiyetinin nişanesi olarak 50.000 Aslanlıtaler tutarında 100 kese ödeyecekti. Bu paranın ilk yarısı Bonifazio şehrinin Bâbiâli'ye devrinden altı ay sonra, diğer yarısı ise müteakib altı ay nihayetinde tediye edilecekti. Bu vergi, Bâbiâli tarafından atanacak olan valiye

⁶⁷ Baudi di Vesme, 57, 60.

⁶⁸ Lisoni'den Ulfeld'e, 27 kasım 1742.

⁶⁹ *Geschichte des Osmanischen Reiches*, III (Pest 1828), s. 401 ve VIII (1832), s. 46

⁷⁰ Gabriel Noradounghian Efendi'nin, *Recueil d'actes internationaux de l'Empire Ottoman*, (Paris 1900-1903) ünvanlı eserinde de mevcut değildir.

⁷¹ Korsika adasını Osmanlı himayesine almayı öngören projenin ve bununla ilgili tesbit edilen şartların Türkçe metinden yapılan tercümesi. 20 Kasım 1744 tarihinde, İmparatorluk harb arşivi sekreteri ve İmparatorluk tercümanı Schwachheim tarafından tercüme edilmiştir. Türkei, V. Karton, 23 fol. 1-22 St. A.

teslim edilecek ve kendisine ayrıca 1200 kişiden oluşacak askerleri için senede 100 kese verilecekti.

Bonifazio şehri, tüm liman ve müstahkem mevkiileri ile birlikte Bâbiâlf'ye tahsis edilecektir. Ahali Cumhuriyet'in tebeası olarak kalacaktır. "*Şehir ahalisinin herbirine*", Ege denizi adalarında câri olduğu gibi, "*istediği inança mutlak bir serbesti içinde sahib olabilme hürriyeti verilecektir*". Bâbiâlf ada halkını kendi tebeası olarak görmek istediğinden, tebaiyyet ile ilgili mesele daha sonra çözüme kavuşturulmak üzere talik ediliyordu.

Yedinci madde Türk askerlerinin insan kayıplarının Korsikalılar tarafından telafi edilmesini öngörmekteydi. Bu maddeye şu kayıd düşülmüştü: "*Her ne kadar Bâbiâlf bir savaşa girdiğinde, ordusunda yabancı asker kullanmıyorsa da, Korsika adasından da asker talep etmemesi arzu edilir. Ancak, eğer Bâbiâlf Ege adalarının birinde veya başka adalarda takviyye kuvvetine ihtiyaç duyarsa ve böyle birşeyi Cumhuriyet'den talep ederse, o zaman dostluğa riâyeten buna uyulacaktır*".

Türk bayrağı altında yelken açan gemiler dostca kabul edilecekler ve bunlara adanın tüm limanlarında ticaret yapma hakkı güvence altına alınacaktır. Aynı şekilde haklar Türk limanlarını ziyaret edecek Korsika gemileri için de geçerli olacaktır. Korsika, Bâbiâlf nezdine bir murahhas elçi ve sair liman şehirlerine de birer konsolos atayacaktır.

Onüçüncü madde şu hususları içermekteydi: Osmanlı tüccarları en fazla müsaadeye mazhar addedileceklerdir. Müslümanlar arasındaki davalar Kadı tarafından, Hıristiyanlar arasındakiler ise mahalli mahkemeler tarafından görülecek, Müslüman ve Korsikalılar arasındaki davaları ise eşit üyeli mahkemeler görecektir. Osmanlı tebeası olan herkes adanın istediği tarafına yerleşebilecek, mal ve mülk edinebilecek, tarım ve ticaret yapabilecektir. Bâbiâlf, Korsikalılara, korumacılığı altında bulunan Dubrovniklilere davrandığı gibi davranacaktır. Ceneviz veya Bâbiâlf'ye dost olmayan bir milletin elinde bulunan Korsikalı bir köle, Türk tebeası olan birinin eline geçecek olursa, bu Bâbiâlf'ye teslim edilecek ve keza Bâbiâlf elinde bulunan Korsikalıları serbest bırakılacaktır.

Ondördüncü madde ayrı bir önem arz etmekteydi: "*Cumhuriyet tebeasından olan hiç kimse, istediği dini seçme hususunda herhangi bir engelle karşılaşmayacaktır*". Çok milletli Osmanlı imparatorluğu Hıristiyan devletlerin aksine din serbestisi prensibine büyük bir değer vermekteydi. Hilâlin idaresi altında bütün dinlere tahammül edilirdi. Türkiye'de İspanyol Yahudileri bir yurt buldular ve Bâbiâlf, I. Leopold tarafından Avusturya'dan kovulanlar gibi bunlardan da gayet memnun kalmıştı. Maria Theresia, Prag'ın Prusya tarafından işgali esnasında vatanperverâne hareketlerde bulunmadıkları bahanesi ile Bohemya ve Moravya'dan Yahudileri sürdüğünde, bunlar Londra ve Haag'da olduğu gibi İstanbul'da da bir müdahale için etkili oldular. Saraya takdim ettikleri hediyelerle Bohemyalı kardeşlerinin kaderini iyileştirmenin yollarını arayan ve Divan üyeleriyle yakın irtibat içinde bulunan bazı zengin Yahudilerin girişimleriyle

Bâbîâlî, yaptığı müdahalenin başarılı olmasına büyük önem vermektedir. İmparatorluk temsilcisi Christoph Freiherr von Penckler, bu müdahaleyi, mutezil patrikleri tarafından zalimce kötü muameleye maruz kalan Katolik Ermenilerin lehine karşı taleplerde bulunmanın vesilesi addetti. Gregoryan mezhebine tâbi olmayanlar küreğe konulmakta veya zindana atılmaktaydı. Korku içindeki Katolikler evlerinden dışarı çıkmaya cesaret edemiyorlardı.⁷² Pencker imparatora, "Bu halka yardım edebilmek ve belki eski din serbestisinin tekrar ihdasını sağlayabilmek için, Bohemyadaki Yahudilerin affedilebilmiş olmalarını bir çare olarak görüyorum. Haşmetli majestelerinin izniyle bunların hayrı için bir tavassutta bulunmaya ruhsatlı olabilmek hususunda bağışlayıcı emirlerinize intizar etmekteyim" diye yazmaktaydı.⁷³

Kırım'da misyonerlik vazifelerini geliştirmek ve Kefe'de bir kilisenin tamir edilmesi amacı ile Polonya Cizvitleri, papas Borowski'yi Bâbîâlî'ye yolladıklarında, III. August'un damadı olan Napoli Kralı, Bâbîâlî nezdindeki elçisi vasıtasıyla, Cizvit papasının Hotin'de bir Yeniçeriağası tarafından karşılanmasını ve İstanbul'a kadar yol masraflarının Bâbîâlî tarafından üstlenilmesi kaydıyla yolemri verilmesini temin etti. El altından Cizvitlere zarar vermek için herşeyi deneyen Fransiskan rahiblerinin hamisi olan Fransız elçisi Castellane'nin hoşnutsuzluğuna rağmen Borowski merasimle huzura kabul edildi.⁷⁴

Daha 1717'de bir grup Huguenot, Fransa'daki takibatdan kurtulmak için, bir mühendis ocağı kurulması vesilesiyle mühendis yüzbaşı Rochefort vasıtasıyla Bâbîâlî ile görüşmeler yapmıştı. Bu plan elçi Marquius de Bonnac tarafından akim bırakıldı.⁷⁵ Otuzlu senelerin sonunda Bern ve Zürih kantonları, Eflak ve Boğdan'daki protestan yerleşimleri sebebiyle İstanbul ile irtibat kurdu.⁷⁶ Protestan memleketlerinde îâne toplanması tertiplendi. İmparatorluk elçisi bu planın boşa çıkmasında başarılı oldu. Ancak Beaujeu İstanbul'a vardığında, görüşmeler henüz bütün hızı ile devam ediyordu ve birkaç hafta önce, İstanbul'da bir protestan kilisesi inşasına îâne toplanmak için Luteristlere izin verilmiş idi.

Korsika'ya yardım etmek isteyen bütün milletlerdeki Protestanlara dinlerini serbestce icra edebilme hakkını bahşetmenin, Korsika için nasıl bir önem arzettiği, Theodor von Neuhoff'un taç giyerken, bu hususu tek şart olarak ileri sürmüş

⁷² Katolik Ermeniler ve Anakilise ile olan mücadeleleri konusunda bkz. K. Beydilli, *II Mahmed Devri'nde Katolik Ermeni Cemâati ve Kilisesi'nin Tanınması* (1830). Harvard 1995.

⁷³ 19 mart ve 30 nisan 1745 tarihli raporlar; Des Bordes an die Generalstaaten, 22 mart 1745. Türkiye II, raporlar, St. A.

⁷⁴ P. Borowski S. J.'den Polonya büyükwansölyesi Zaluski'ye, 29 Haziran 1745; Giuliani'den Brühl'e, 1 Ağustos 1745.

⁷⁵ Proje pour l'établissement d'une troupe d'ingenieurs étrangers. Korr. m. d. Türkiye, fasc. 3. (Hammer'de neşredilmiştir, *GOR*, VIII, 473-479).

⁷⁶ 30 Ekim 1742, 16 Eylül ve 9 kasım 1743 ve 9 Ocak 1745 tarihli raporlar ve 29 Aralık 1744 ve 25 mayıs 1745 tarihli mahrem raporlar.

olmasından anlaşılır.⁷⁷ Korsika, yalnızca Protestan deniz güçleri ile birlikde olarak, onların filolarının korumacılığı altında ve Korsikalı tüccarlara ticaret ayrıcalığı bahşedilmesi kaydıyla bağımsızlığını muhafaza edebilirdi.

Korsika, Bâbîâlî'ye himayesi altına girmeyi, Bonifazio'yu terketmeği ve bir vergi vermeyi teklif ediyordu. Antlaşmada bu böylece yer almalıydı. Bununla beraber Cumhuriyet bunu, ancak rica yollu ileri sürülen şu şartlara uyulması halinde imzalayacaktı: 15.000 tüfeğin bilâ-ücret teslimi, 15.000 kılıç veya yatağan, 20'şer tane top ve obüs, 30.000 kilo barut, 3000'er gülle ve humbara ve çakmaklı tüfeklere kurşun dökmek için 15.000 kilo kalay. Bâbîâlî ayrıca Korsikalılara, "*ticareti canlandırmak için 1000 keselik bir yardımla arka çıkacaktı*". Bu ön anlaşma bağlayıcı olmamakla beraber, çok şeyler vaad eden bir temel arz ediyordu ve Beaujeu, burada önüne, hem de faaliyetlerinin veya akim kalışının bir örneğini vermiş olan imparatorluk gizli servisi tarafından pekçok engeller çıkartılmış olmasına rağmen, kısa zamanda elde ettiği bu başarılarından ötürü övünç duyabilirdi.

Beaujeu'nun binmiş olduğu Venedik yelkenlisi İzmir'e yavaşmıştı. "Pasaport ibraz edemeyen Beaujeu'yu Fransız konsolosu, davet etme görüntüsü altında gemiden çıkartmayı ve her halükarda geçerli olan bir emirname mucebince zorla Fransa'ya iâde etmeyi denedi. Fakat bunda başarılı olamadı ve Beaujeu bilakis her seferinde bundan kibarca sıyrıldı".

Seyahatin devamında gemi Midilli yakınlarında karaya oturdu ve parçalanacak gibi oldu. Beaujeu bir kayığa bindiyse de kayık devrildi ve pasaportunu, polişe ve paralarını katlayıp içine koyduğu torbası denize düştü. Bazı gemiciler bu hazinenin peşinden denize daldılarsa da çıkartamadılar. Ancak, Beaujeu bunların çalınmış olduklarını tahmin ediyordu. Sahile vuran yelkenlide Fransız malları bulunduğundan, İzmirde'ki konsolos oraya bir gemi yollamıştı. Beaujeu bu gemi ile seyahatine devam etti. Beaujeu, İzmir'den nüfuzlu muhtedi Bonneval'a bir mektub yazmış ve kendisini yegeni olarak tanıtarak, ziyaretine geleceğini bildirmişti. Kendisini akrabadan biri imiş gibi tanıtmaması, kurulacak ilişkiyi sıradan göstermeye matuf zararsız bir yalan idi. Bu sırada Fransız elçisi Beaujeu'nun yaklaşan muvasalatı hakkında haberdar edilmiş olduğundan kendisinin tutuklanması işine girişti. Çanakkale Boğazı'nda ters yönde esen rüzgar sebebiyle demirli duran ve bu yüzden Haliç'e varışı geçiken gemiye bir mutemedini yolladı. Bunun vasıtasıyla, Beaujeu'nun, yanında bir kâtib ve "*kadın kılığına girmiş*" biri olduğu halde, kendisini İngiliz himayesine girmiş ve kısa bir zaman önce Rusya ve İsveç'de bulunmuş bir Fransız mültecisi olarak sattığını öğrendi.

⁷⁷ J. Theodore Bent, King Theodore of Corsica. *The English Historical Review*, I (1886), s. 295-307.

"Öğrenildiğine göre o, İsveç'de⁷⁸ bazı işler deruhde etmiş ve bunları Bonneval'in yardımcısı vasıtasıyla gerçekleştirmek istemekte ve bu yüzden kendisini sözü edilen yardımcının yeğeni olarak takdim etmektedir. Venedikli kaptanın ifadesine göre makul ve bilgili bir zat imiş".⁷⁹

10 Nisan'da nihayet Beaujeu karaya çıkabildi.

"Fransız elçisi geminin kaptanı ile meseleyi o kadar güzel halletti ki, kaptan onu iyi bir otele götürüyormuş gibi yaparak, Fransız Sarayı'na getirdi".

Elçi, yanında Napoli elçisi Chevalier Majo olduğu halde, kendisini bir Fransız olarak tanıtmamasına rağmen elinde herhangi bir mektub ve tavsiyename bulunmadan bu ülkeye gelmesinden ötürü onu sıkı bir sorgudan geçirdi.

"Çok küstah ve tepeden bakan ve protesto eden bir edâ ile o, kendisinin Fransız olmadığını, bilakis babasının din sebebiyle Fransa'dan kaçmak zorunda kaldığını, daha sonra ailesinin bir kısmının İngiltere'ye ve bir kısmının ise İsviçre'ye sığındığını, babasının daha sonra İngiltere'ye kaçanlardan olduğunu, buradaki herhangi bir yabancı elçiliğe gönderilmiş olmadığını, önemli işlerini halletmek için burada bulunduğunu ve Bonneval'a görüşeceği cevabında bulundu. Graf Castellane, yaptıklarını ve yapmayı planladıklarını açıklamaları için onu biraz daha zorladı. Lakin, kendisine istediklerini yapabileceklerini, ancak kendisine havale edilen önemli iş hakkında, bunu gerçekleştirmeden önce kimsenin birşey öğrenemeyeceği cevabını aldı. Sabahın köründen akşama kadar Fransız Sarayı'nda alıkonulduğu halde, yanında bulunan Fransızca olarak basılmış ve Viyana'da başından geçenler ve ne kadar sert bir şekilde gözaltında tutulduğu ile ilgili bir zabıttan gayri bir bilgiye zorlamak mümkün olmadı...

Fransız elçisi, önce kendisini bir Fransız olarak kabul etmediği ve aynı zamanda gizli bir vazifesi olduğu farzedildiğini, nihayet Bâbüâlî'nin onu taleb edebileceğini ve aksi halde zor kullanarak serbest kalmasını sağlayacağını hesaba katarak, itibarıyla çıkıp gitmesine izin verdi. Acizâne kanaatim, Viyana'daki tutuklu olması halinde maruz kaldıkları hakkındaki şikayetleri, serbest bırakılmasında etken oldu ve Peyssonnel'in⁸⁰ bu istikametteki tavsiyesine uyuldu. Ertesi gün Beaujeu sekretini elçinin sıhhatını sormak üzere Fransız elçiliğine gönderdi. Elçi ise sekretere, bu ziyaretten memnun kalmadığını ve bir maceraperestin muhatabı olmak istemediğini ve bir daha ne kendisini göndermesini ve ne de şahsen onun elçilik sarayına adımını atmaya cüret etmemesini bildirdi".

Cenevre'li saat imalatçısı ve otelci Jacob Marchand'ın oteline inen Beaujeu ertesi gün Bonneval'i ve Napoli elçisi Majo'yu ziyaret etti. 12 Nisan'da Hollanda

⁷⁸ H. Benedikt, Die europäische Politik der Pforte vor Beginn und während des österreichischen Erbfolgekrieges. *Mitt. d. osterr. St. A.* I (1948).

⁷⁹ Penckler'den "Hochlöbl. hinterlassener Kays. Hoff-Kriegs-Rath"a, Pera, 4 mart 1743. Türkiye II, Raporlar fasc. 5 St. A.

⁸⁰ Peyssonnel Fransız elçiliğinin başkâtibi idi.

elçisi Calkoen'a geldiğini bildirdi ve ayrıca ona, "*Portekiz'de bir harb gemisini maharetle kullandığımı*" anlattı ve Viyana'daki tutuklanması esnasında çektiklerini şikayeten dile getirdi. Taleb ettiği meblağın miktarını belirtti. Bu nokta ile ilgili olarak elçi, Hollanda'nın Maria Theresia ile sıkı bir ittifak içinde olmasından ötürü, bu meseleye karışmayacağını ifade etti. Hollanda elçisi kendisini yemeğe davet etti. Avusturyalı meslekdaşı Penckler'e ise, Beaujeu'nun gerektiği şekilde kendisini meşrulaştırmadıkça bir daha evine adım attırmayacağını temin etti. Uygulanan muameleye tamamen ters düşen bu açıklama ile Penckler kaygılandırılmadan uyutulmak istenmekteydi. Oysa, Beaujeu Bâbîâlî nezdindeki başarısını herşeyden önce Hollanda elçisine borçluymuştu.

Aynı şekilde kendisini kabul eden Venedik elçisine ise Beaujeu, imparatorluk ordusunda Generalmajor olarak Württemberg ve Wachtendonck'a hizmet ettiğini anlattı. Venedik elçiliği sekreteri o zamanlarda kendisini tanıdığından, bu doğru bir beyan idi. Böylece, onun, Don Pietro adı altında Theodor von Neuhoff ile Korsika'da olduğu ve "*majesteleri Toskona Büyükherzog'u olan Lothringen Herzog'undan sözü geçen ada hakkındaki emellerinin tahahakkuku için bazı vazifelerle tavgiz edilmiş gibi görüldüğü, değişen şartlar sebebiyle kendisinin faaliyetlerinin daha çok İspanya'nın çıkarlarına uygun düştüğünün ortaya çıktığı ve bu yüzden daha sonra Viyana'aa başına belalar geldiği tesbit edildi. Beaujeu, ayrılırken elçiye, duyduğu güvenin başlangıcı olmak üzere Viyana'daki tutukluluk halini ibraz eden basılı zabtı vermiştir. Elçi bütün bunları benimle paylaştı ve bunları vakit geçirmeden tebyize bıraktım...*

Bu Beaujeu'nun benzerleri gibi bir sahtekar olduğunu gördüğümden ve devlete karşı şikayetlerde bulunmak istediğinden, hiçbir yabancı sefaretin kendisini korumacılığına almasına, onun beraberinde getirdiği basılı zabtı daha fazla etrafa yaymasına veya devlete karşı sair şeyler akıl etmekte serbest olmasına, zaruri olarak karşı çıkılıp, bütün bunlara meydan verilmemesi bana gerekli gibi görünüyor. Daha yolda iken ve daha sonra da buraya vardığında Fransızlarla işi olmadığını ve bir İngiliz olduğunu yaymış olduğunda, kendisinin İngiliz elçilik sekreterine yönelmek istemesinden korkuluyor. Ayrıca, bunun dışında Hollanda elçisine, Lord Cadogan ailesinden biri ile evli olduğunu söylemiş. İngiliz elçilik sekreterliği kendisinin bu halinden ötürü taleb edecek olsa bile, himaye vermiyeceklerini bir önönlem olarak düşünmektedir".

Penckler, Beaujeu'nun adını meslekdaşları arasında kötüye çıkartmakla yetinmedi ve "*güvenilmezliği sebebiyle majestelerinin memleketlerine ayak basması yasaklanmış bu kadar kötü bir adam ile görüşmemesi için*" Reis Efendi'yi de harekete geçirmeyi denedi. Venedik elçisine, Beaujeu'yu Venedik'e geri göndermesi için ricada bulundu. Ancak, son Venedik gemisinin İstanbul'dan ayrılmasının üzerinden henüz daha iki ay geçtiğinden, buna imkân yoktu. Penckler, şunları Venedik elçisinin bilgisine sundu: "*Eğer o, Viyana'daki*

tutukluluk hali ile ilgili olarak ortalığı velveleye vermeğe veya devletim aleyhinde ileri geri konuşmaya devam edecek veya bir şeyler yapmaya teşebbüs edecek olursa, kendisini susturmanın çarelerini bulacağım ve bu arada böyle bir işi üstlenecek uygun birini de temin ettim".

Bu arada Penckler, kendisinin mutemedi ve Bonneval'in de bir dostu olan Chevrier'den Beaujeu'nun geçmişi ile ilgili ayrıntıları öğrendi. Beaujeu bir zaman cevahir ticareti ile iştiğal ettiği Londra'da yaşamış, 1737'de yabancı bir devletin gizli servisinde çalışmak töhmeti ile Viyana'da tutuklanmış ve iş arkadaşları tarafından kendisine bırakılmış olan ve büyük kısmı cevahirden oluşan mallarına el konulmuş. Ancak, kendisini mahkum edecek derecelerde somut birşey ortaya çıkartılmadığından, Maria Theresia tarafından serbest bırakılmış. Şu anda, namuslu bir adam olarak tanınmakla beraber, senelerdir hakkında herhangi bir bilgi alınamıyan, Halepli bir Ermeni cevahirciyi arıyor havasını vermektedir. Birçok İngiliz'e 150.000 *Piaster* borç takan bu Ermeni hakkında sözüm ona İzmir'de hiçbir şey öğrenememiş ve şehirden şehire giderek kendisini aramaktaymış. "*Öylesine büyük bir maharetle dil dökmekteydi ki, bir maceracı değilse bile, en azından öyle görünmeye çalıştığı sonucu çıkartılabildi".*

Beaujeu, Hollanda elçisinden, diğer elçiliklerle işbirliği yaparak, "*dönüşü için yeterli meblağın biraraya getirilmesini*" rica etti. Elçi, kendisini vereceği bir tavsiyename ile onu İzmir'deki konsolosuna göndermek istedi. Konsolos ona "*sanki kendi seviyesinde bir şahsiyetmiş gibi muamele*" yapacaktı. Penckler, Viyana'daki tutukluluk halini ibraz ve Viyana Sarayı'nın sanını zedeleyen malum zabıttan ötürü, Beaujeu'nun uzaklaşmasına çok önem vermekteydi. Bu yüzden hemen dönüş meblağının biraraya getirilmesine iştirak sözü verdi. Hattâ, çaresizlik sevgiyle "*Türk*" olmasını⁸¹ önlemek kaygusuyla, bütün yolculuk masrafını bizzat üstlenmeye hazır. "*Böylece masrafı yüklenme onurunu tek başıma taşıy ve gereksiz yere başkalarıyla rekabete girmem*" diye yazmaktaydı.

"*Bununla beraber Beaujeu, bundan sonra da Bâbiâlî'ye hulûla çalışmaktan vaz geçmedi, bunun ise Bonneval'in tavsiyeleriyle gerçekleştiğini zannetmekteyim. Zira, Bâbiâlî başlangıçta Bonneval'i de kabul etmek istememişti. Böyle olmakla beraber Bâbiâlî daha sonra Bonneval'e bu işe karışmamasını ihsas etti. Bunun üzerine Beaujeu, Matbaa uhdesinde olan ve Bonneval ve Carlson'un yazılarını tercüme eden, yaşlı İbrahim Efendi'ye*⁸² yöneldi. Ona Viyana'da maruz kaldığı nâhoş olaydan ötürü sızlandı ve nihayet Korsika meselesi için güvenini kazandı...

*İbrahim Efendi, şu andaki Reis Efendi'nin*⁸³ *bu misafire muhabbetle bakmadığını ve böyle bir meseleye karışmak istemediğini bilmekle beraber, bundan hiç etkilenmeden, konuyu sözlü olarak Reis Efendi'nin dikkatine sundu.*

81 Müslümanlığa geçmesi anlamındadır. (Çevirenin notu).

82 Macar muhtedisi olan İbrahim Efendi [Müteferrika], kurmuş olduğu Türk matbaasının müdürüdür ve Türk edebiyat tarihinde mümtaz bir yer işgal eder.

83 Râgıb Mehmed Efendi, (Koca Râgıb Paşa).

Reis Efendi, kendisinin bu teklifini geri çevirdi ve Beaujeu'nun aklını kaybetmiş bir adam olması gerektiğini, ayrıca kendisinin kabul edilmediğini ve ona Divân tercümanı vasıtasıyla ve pek de nazik olmayan bir tarzda bu meseleyi bir tarafa bırakmasını bildirdiğini ifade etti..."

5 Mayıs [1743]'da gönderilen bu raporun kısa bir zaman sonra hiçbir hükmü kalmadı. 8 Mayıs'da Beaujeu, Divân tercümanı ve Paris'da bulunmuş olan Said Efendi'nin refakatinde Sadriazam⁸⁴ tarafından kabul edildi. Beaujeu'nun, Korsika'dan yeni talimatlar ve ruhsatnamesi gelene kadar beklemesine müsaade edildi ve Sadriazam tarafından kendisine bir himaye belgesi verildi ve böylece, artık yabancı elçiler tarafından takib edilmek korkusundan kurtuldu.

Penckler, mutemedi Luca Chyrico'yu Reis Efendi'ye yolladığında, Türk yetkili kendisinden Ceneviz ve Korsika hakkında aydınlatılmasını istedi ve *"kendisine adanın Fransa ve Sicilyateyn sahillerine çok yakın bir konumda, dolayısıyla neredeyse İtalya'nın kalbinde yer aldığı belirtildiğinde, başını iki tarafa salladı ve yüzünü, öyle ise yapılacak hiçbir şey yok anlamı veren bir çehre kapladı"*.

Sadriazamın huzuruna kabulünden sonra Beaujeu'ye geçimini temin için bir *"küçük tayinat"* bağlandı.⁸⁵

Penckler, Korsika için yapılan ön anlaşma metnini ancak Temmuz ayında ele geçirebildi ve Viyana'ya yolladı. Beaujeu, ön anlaşma metnini Korsika'ya götürecekt ve Cumhuriyet tarafından imzalanmış ve mühürlenmiş bir tesellüm belgesi ve kendisi için yeni ve Bâbiâli nezdine atanacak olan Kapıkethüdası için de ayrı bir ruhsatname tanzim ettirecekti. Beaujeu'ya, Sultan Mustafa Han tarafından yol için gerekli para ve aşağıdaki yol hükmü verildi.⁸⁶

"Korsika yöneticileri tarafından gönderilen, işbu emr-i âli hâmilî, Kont Beaujeu, bazı işlerini tedvin için Cezayir'e gitmek istemektedir ve Fransız gemisine binmeyi sakıncalı bulduğundan, siz ki İzmir gümrük emini ve Cezayir'e giden kaptanlarsız, mersumu geminize irkâb ve eşyalarını istishâb eylemeniz babında..."

Beaujeu, 10 Eylül'de İstanbul'u terk etti, iki gün İzmir'de kaldı ve bir Hollanda gemisine binerek seyahatine devam etti. Penckler, *"mezkur Beaujeu'yu dikkatlice göz habsine almakla görevlendirdikleri"* için yaptığı harcamaları hesap defterine kayd etti.⁸⁷

Viyana, Beaujeu yüzünden herhangi bir kayguya kapılmadı.

"...Yazışmalarda adından sıkca bahsedilen Beaujeu'ya tekrar dönecek olursak, onu, değinildiği gibi bir maceracı veya aylak bir gezginden başka birşey

⁸⁴ Hekimoğlu Ali Paşa.

⁸⁵ 27 Mayıs, 23 Haziran [1743].

⁸⁶ 24 Ağustos tarihli raporun eki.

⁸⁷ Gizli ve özel olağanüstü harçamalar. Simone Barberis'e yol parası îanesi ve vaad ettiği istihbaratı teşvik için 200 Piaster, diğer bir ödeme 65 Piaster. (Naziran-Ağustos).

olarak kabul etmek mümkün değildir. Bu yüzden o, sair elçilikler tarafından da arzulanana biri olmadı. Ayrıca, bu arada geri dönmek üzere yola çıkmamış olsa idi, kendisinin şu ana kadar gözlenen hal ü tavrı ile hareket etmeye devam eder idi".⁸⁸

Bu bilgiler Viyana'ya havale edildiğinde, orada Beaujeu'nun vazifesi hakkında henüz herhangi bir şey bilinmiyordu. Bu konuda bilgilendirilmiş olursa bile, buna o kadar büyük bir önem atfedilmezdi. Zira, o sıralarda Korsika'nın İngiliz himayesine gireceği kuvvetli bir ihtimal olarak görülmekteydi. Beaujeu, 10 Nisan'da İstanbul'a varmış ve üç gün sonra da Theodor'un geri döndüğü ve İngilizlerin yardım ettiği haberi vasıl olmuştu. Korsika Kralı'nın 30 Ocak tarihli emirnamesi buradaki tüm elçiliklerin eline geçmişti. Penckler, Beaujeu'nun, Theodor'un geri dönmesi ile ilgili haberi aldığı anda, "*kederlendiğini ve bunu olmayacak birşey olarak algıladığını*" bildirmektedir.

Bâbîâlî, Korsika'yı himayesine alacak vasıtalara sahip olabilseydi, ada böyle bir müdahaleye müsait bir durumdaydı. Ne İngilizler ne de İspanyol-Sicilyateyn ve Fransız Bourbonları, böyle bir sebep yüzünden Bâbîâlî ile olan iyi münasebetlerini tehlikeye sokmak istemezlerdi. Bununla beraber, Bâbîâlî'nin Korsika üzerindeki himayesinin getireceği faydalar, Türkler'in değil Garbocakları'nın lehine olacaktı. Garbocakları, harb esnasında gizli bir müttefik gibi İngilizler'den silah yardımı gördü. Yalnızca Cezayir, altısı 80 toplu olmak üzere 25 taneden fazla korsan gemisine sahibdi.⁸⁹ Cenevizliler, Garbocakları ile savaş halinde olduklarından Fransız bayrağı ile seyretmek zorundaydılar ve bu yüzden de Fransa'nın hayırhahına mahkum olmuşlardı. Garbocakları'na karşı hiçbir deniz gücü savaşa girmeyi göze almazdı ve Toskana ve Maria Theresia için Korsika üzerinde bir Türk hakimiyeti bir Fransız hakimiyetine tercih edilirdi.

Beaujeu ile yapılan ön anlaşmanın 21. ve son maddesinde Garbocakları'nın önemi özellikle gözönüne alındı. Bu maddelere göre Korsika, Bâbîâlî'nin arzusu istikametinde Afrika'daki eyaletlerinden olan Tunus, Trablus ve Cezayir ile bir ittifaka gidecekti.

Penckler, İngiliz elçisi Fawkener'e vekalet eden elçilik sekreterinin, Beaujeu'yu Hollanda elçisi Cornelius Calkoen'a yönelttiğini ve bunun da onu, Türk yetkililerine Macar Kraliçesi'nin⁹⁰ aleyhine olacak hiçbir teklif getirmemesi şartıyla himayesine aldığını bilmemekteydi. Calkoen, Bâbîâlî ile işlerin nasıl yürütüleceğini gayet iyi bilmekte olan bir adamını Beaujeu'nun yanına kattı. Bu adam, Jean-Baptiste Nazari adında, Savigliano'lu Aziz Pierre Manastırı rahiblerinden olup, papaslığı terk ederek Friedrich Drakselt adını almış eski bir rahib idi. Drakselt, Beaujeu'nun Sadrazam tarafından huzura kabul edilmesini ve kendisine bir koruma belgesi verilmesini temin etti. 5 Haziran'da [1743] yapılan

⁸⁸ Türki, II, havaleler, fasc. 6 St.A.

⁸⁹ E. Schultze, *England als Seeräuberstaat im Mittelmeer*. Stuttgart 1914; O. Eck, *Seerauberei im Mittelmeer*. München 1940.

⁹⁰ Maria Theresia (çevirenin notu).

bir toplantıda, İbrahim Efendi [Müteferrika] Sardinya adasının da Osmanlı himayesine alınması arzu etmiş ve Beaujeu, 500 kese ile orada bir ihtilal meydana getirilmesinin kolay bir iş olduğunu ifade etmişti. Draskelt, Calceon'a bilgi aktarmış ve o da bu bilginin Torino sarayına intikaline özen göstermişti.

Beaujeu ve Draskelt, 21 Ekim'de beraberce Tunus'a vardılar. 15 Kasım'da Bardo'da Tunus Beyi, Sardinya ve Korsika'yı müştereken Bâbîâlî'nin himayesine sokan bir anlaşmaya imza attı.⁹¹ Cezayir'e giderken, müsait bir rüzgarın yakalanmaması sebebiyle yolda oyalanan Beaujeu, Draskelt'i olup bitenleri bildirmek üzere Korsika'ya yolladı. 24 Şubat 1744'de Draskelt bir Fransız yelkenlisi ile Sardinya'nın Cagliari limanına vardı. Karaya çıkmaksızın Sardinya kralnaibine, Torino'ye giderek, krala önemli bir mesele hakkında bilgi vermek hususunda Calceon tarafından kendisinin vazifelendirilmiş olduğu hakkında bir mektub yazdı ve bütün herşeyi açıklamak için kralnaibinden bir görüşme ricasında bulundu. Ayrıca kendisine bir layiha, Tunus ile yapılan anlaşmanın bir suretini ve yollayacağı mektubların sıhhatle tanınması için Beaujeu'nun kullandığı ve üzerinde "*HONOR-VIRTUS-GLORIA*" kelimelerinin yer aldığı üçlü mühür damgasını içeren *tabrik mührü* örneğini yolladı.

Sardinya kralnaibine yazdığı mektubun hâmişinde Beaujeu şu ricasını dile getirmekteydi: "Livorna'da karantinaya alınmam gerektiğinden Cenevo'ya geldiğimde, rüzgarın beni Goletta'ya atması halinde başımın belaya girmemesi için bundan Cenovalıları haberi olmamasını ekselanslarından istirham ederim, aksi halde Paşa beni hiç affetmeyecektir".

Naib, 6 Mart'ta Drakselt'i, ziyaret etti ve Sardinya'da bir ihtilal çıkartılmasına dair olan plan hakkında kendisine verilen bilgileri dinledi. Tunus ile yapılan anlaşmanın metni Torino'ya gönderildi. Bâbîâlî ile yapılan ön anlaşma ise "*kör bir kuyuya düşmüş gibi*" idi.

Calceon, Drakselt'e, Torino'nun muvafakatı olmadığı sürece Ceneviz Cumhuriyeti'ne hiçbir şey bildirilmemesi talimatını verilmişti. Ancak, güvenilir kaynaklar yoluyla olup bitenler çoktandır Ceneviz'in bilgisi dahilindeydi.

Drakselt Torino'ya geldi. Burada kendisinden, papaslıktan ayrılmak suretiyle işlediği günahın bağışlanması için Roma nezdinde tavassutta bulunmasını dileyen, yukarıda adı geçen rahip ile buluştu.

Nafile yere Drakselt'in dönüşünü bekleyen Beaujeu ise, Eylül sonunda bir Hollanda tüccar gemisine binerek Tunus'dan Livorno'ya geldi. Bu sefer kendisini Comte de la Vague kimliğiyle ve bir Prusyalı olarak tanıtmaktaydı. Karantinaya alınmasına karşı koyduğunda, zorla bir sandala bindirilerek nezaret altında içkaleye getirildi ve burada -şayiye göre Karl Emanuel III'ün talebi üzerine- tek başına bir hücreye konuldu. 5 Temmuz 1746'da, ikinci bir *demir maskeli* adam kaderi içinde, yanında kendisi için dua eden bir papas olduğu halde son nefesini verdi.

⁹¹ Anlaşmanın bir sureti Cenova devlet arşivinde. (le Glay).